

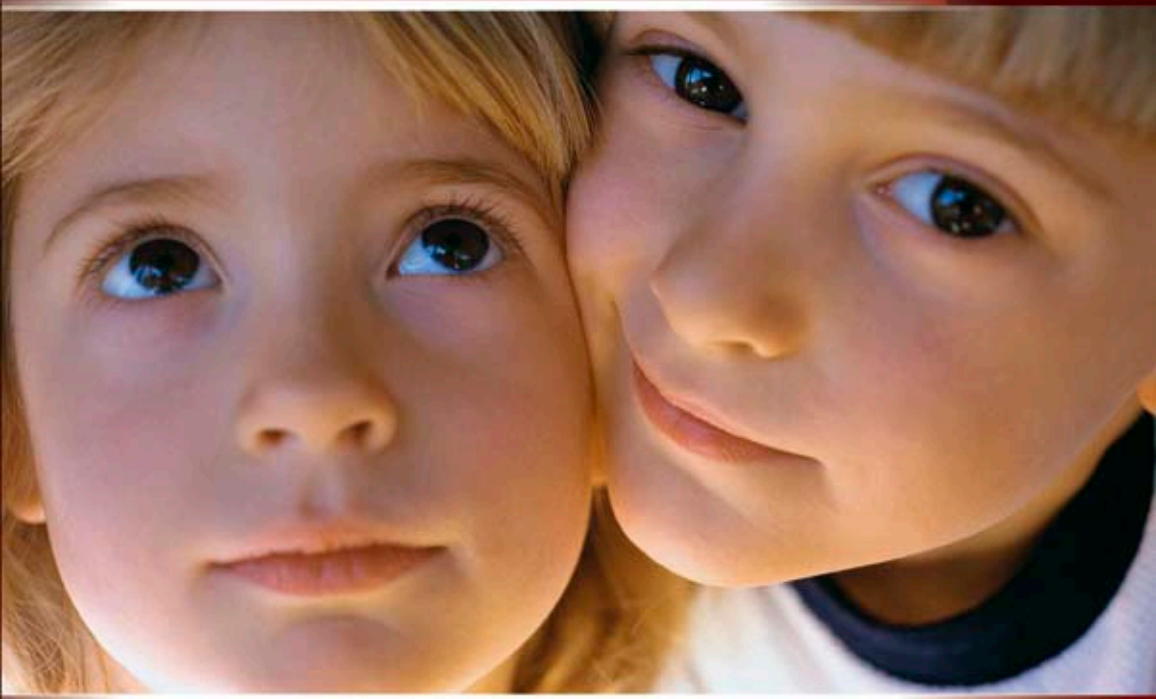

ОБЩИНА ВАРНА

**ОБЩИНСКА КОМИСИЯ ЗА БОРБА СРЕЩУ
ПРОТИВООБЩЕСТВЕНИТЕ ПРОЯВИ НА
МАЛОЛЕТНИТЕ И НЕПЪЛНОЛЕТНИТЕ**

ПРЕВЕНЦИЯ НА АСОЦИАЛНОТО ПОВЕДЕНИЕ НА ДЕЦА

II част

ОБЩИНА ВАРНА

ПРЕВЕНЦИЯ НА АСОЦИАЛНОТО ПОВЕДЕНИЕ НА ДЕЦА

II част

ПРЕДСТАВИТЕЛНО СОЦИОЛОГИЧЕСКО ПРОУЧВАНЕ
“АГРЕСИЯТА СРЕД УЧЕНИЦИТЕ ВЪВ ВАРНА”
(НОЕМВРИ – ДЕКЕМВРИ 2007 г.)

Варна, 2007

Изследването е социална поръчка на Община Варна, Общинската комисия за борба срещу противообществените прояви на малолетните и непълнолетните към Центъра за социологически и икономически изследвания и консултиране – Варна

Темата “Агресията сред учениците във Варна” бе провокирана от актовете на нарастващо насилие сред децата в страната. Екипът работи с представителна извадка на ученици от Варна и техните родители.

Количествената извадка на изследването включи 1308 ученици в три възрастови групи: 9 – 10 години, 11 – 14 години и 15 – 18 години, пропорционално разпределени в посочените възрастови параметри.

Работата във фокус-групите обхваща 80 родители и 70 ученици. Училищата са разпределени на териториален принцип – по административни райони и кметства.

Районите са разделени съответно на три концентрични кръга: **център** – р-н “Одесос”, р-н “Приморски”, **широк център** – р-н “Младост”, р-н “Приморски” – Винаца, районът на сп. “Почивка”, **периферия** – р-н “Аспарухово”, р-н “Вл. Варненчик”, с. Каменар, с. Тополи, с. Константиново и с. Звезда.

ПРЕВЕНЦИЯ НА АСОЦИАЛНОТО ПОВЕДЕНИЕ НА ДЕЦА

II част

Българска, първо издание

© Авторски екип:

Доц. д-р Апостол Апостолов

Доц. д-р Румяна Куртева

Гл. ас. Илко Тодоров

Гл. ас. Диян Димитров

Дъбина Карлова

Редактор

Георги Венин

© Печат

“Пасат Прес” – Варна

© Предпечат и дизайн

Рекламна агенция “Фаена”

ISBN 978-954-92159-4-6

Съдържание

Част I. Агресията сред учащите се на 9 – 10 години,

Доц. д-р Апостол Апостолов 7

Част II. Агресията сред учащите се на 11 – 14 години,

Доц. д-р Румяна Куртева 30

Част III. Агресията сред учащите се на 15 – 18 години,

Гл. ас. Диян Димитров 68

МЕТОДИЧЕСКИ БЕЛЕЖКИ

ПОРЪЧИТЕЛ	Дирекция “Младежки дейности и спорт” на Община Варна. Общинска комисия за борба срещу противообществените прояви на малолетните и непълнолетните.
ИЗПЪЛНИТЕЛ	Център за социални и икономически изследвания и консултиране – Варна
ПЕРИОД НА ПРОВЕЖДАНЕ НА ИЗСЛЕДВАНЕТО	Ноември – декември 2007 г.
ПРЕДСТАВИТЕЛНОСТ	Изследването е представително за учениците в община Варна.
ОБЕМ НА ИЗСЛЕДВАНАТА СЪВКУПНОСТ	23 класа на варненските училища с 403 лица във възрастовата група 9 – 10 год. 23 класа на варненските училища с 453 лица във възрастовата група 11 – 14 год. 23 класа на варненските училища с 452 лица във възрастовата група 15 – 18 год.
ОБЕМ НА ОБЩАТА СЪВКУПНОСТ	592 училищни класа, т.е. на 26 единици от общата съвкупност е наблюдаван 1 клас.

**МЕТОД НА ПОДБОР
НА ИЗСЛЕДВАНИТЕ ЛИЦА**

Подборът на класовете е направен пропорционално на квотите, които имат професионалните гимназии и СОУ в община Варна по отношение на цялата съвкупност.

**МЕТОД НА РЕГИСТРАЦИЯ
НА ИНФОРМАЦИЯТА**

Стандартна групова анкета в учебните класове.
Дискусии с ученици и родители в 8 фокус-групи в трите възрастови направления

ЧАСТ I.

РАЗДЕЛ I.

СОЦИАЛНО-ДЕМОГРАФСКИ ПРОФИЛ НА ИЗВАДКАТА

I възрастова група: 9 – 10 години

Табл. 1

ПОЛ (в %)	
МЪЖЕ	55
ЖЕНИ	45

Табл. 2

МЕСТОЖИВЕЕНЕ НА УЧЕНИЦИТЕ (в %)	
ОДЕСОС	25
ПРИМОРСКИ	20
МЛАДОСТ	25
ВЛАДИСЛАВ ВАРНЕНЧИК	7
АСПАРУХОВО	12
ДРУГИ НАСЕЛЕНИ МЕСТА	10

Табл. 3

СОЦИАЛЕН СТАТУС НА СЕМЕЙСТВАТА НА УЧЕНИЦИТЕ (в %)	
ЖИВЕЯТ БОГАТО, БЕЗ НИКАКВИ ЛИШЕНИЯ	16
ЖИВЕЯТ СПОКОЙНО, БЕЗ СЕРИОЗНИ ПРИТЕСНЕНИЯ ЗА СРЕДСТВА	70
ЖИВЕЯТ ПРИТЕСНЕНО ЗА СРЕДСТВА	10
ЖИВЕЯТ СИЛНО ПРИТЕСНЕНО ЗА СРЕДСТВА	4

Табл. 4

РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ ПО КЛАСОВЕ (в %)	
IV клас	48
III клас	52

Табл. 5

РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ ПО ВИД УЧИЛИЩЕ (в %)	
ПРОФЕСИОНАЛНИ ГИМНАЗИИ	-
ОБЩНСКИ ГИМНАЗИИ	-
СОУ	27
ОУ	73

Табл. 6

РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ ПО ТЕРИТОРИЯ НА ГРАДА, В КОЯТО Е УЧИЛИЩЕТО (в %)	
ЦЕНТЪР	54
ШИРОК ЦЕНТЪР	26
ПЕРИФЕРИЯ	20

Табл. 7

РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ ПО АДМИНИСТРАТИВЕН РАЙОН НА УЧИЛИЩЕТО (в %)	
ОДЕСОС	30
ПРИМОРСКИ	24

РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ ПО АДМИНИСТРАТИВЕН РАЙОН НА УЧИЛИЩЕТО (в %)	
Младост	26
Владислав Варненчик	4
Аспарухово	12
Села, квартали край Варна	4

РАЗДЕЛ II.

РАЗБИРАНЕ И ОЦЕНКИ НА УЧЕНИЦИТЕ ЗА АГРЕСИЯТА

Табл. 8

РАЗБИРАНЕ НА СЛЕДНИТЕ ПРОЯВИ КАТО АГРЕСИЯ (в %):	
Бой	82
Заплашване	59
Нецензурни думи	51
Тръшкане на врата	45
Щипане	42
Вдигане на врява	36
Счупване на нещо	34
Удар по масата с ръка	32
Подигравка, присмиване	28
Спор	28
Замахване без удар	20
Мълчание при зададени въпроси	15
Правене нещо наопаки	15
Твърдоглавие	13
Друго – общо	7

Забележка: Сумата от отговорите в таблицата надхвърля 100%, тъй като са посочвани повече от 1 отговор.

Табл. 9

РАЗБИРАНЕ ЗА АГРЕСИЯТА КАТО СРЕДСТВО ЗА ПОСТИГАНЕ НА ДОБРИ НЕЩА (в %)	
НЕ МОЖЕ ДА СЕ ПОСТИГНЕ НИЩО ДОБРО С АГРЕСИЯ!	58
В ПОВЕЧЕТО СЛУЧАИ НЕ МОЖЕ ДА СЕ ПОСТИГНЕ НИЩО ДОБРО С АГРЕСИЯ, НО ИМА И ИЗКЛЮЧЕНИЯ!	14
АГРЕСИЯТА ПОМАГА, И ТО ДОСТА ЧЕСТО!	10
НЕ МОГАТ ДА ПРЕЦЕНЯТ	18

Табл. 10

РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ОЦЕНКИТЕ ПО ОСНОВНИ КАТЕГОРИИ УЧЕНИЦИ				
АНАЛИТИЧНИ РАЗРЕЗИ	Оценки за агресията като средство за постигане на добри неща			
	Нищо добро не се постига	Не, но има и изключения	Помога, и то често	Не могат да преценят
10.1. По пол				
МЪЖЕ	51	15	13	21
ЖЕНИ	67	12	7	14
10.2. По клас				
IV КЛАС	57	19	7	17
III КЛАС	59	9	13	19
10.3. По вид училище				
СОУ	63	8	8	21
ОУ	56	16	11	17
10.4. По територия				
ЦЕНТЪР	65	11	6	18
ШИРОК ЦЕНТЪР	47	24	10	19
ПЕРИФЕРИЯ				
10.5. По райони на града				
ОДЕСОС	70	11	4	15
ПРИМОРСКИ	59	11	8	22

РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ОЦЕНКИТЕ ПО ОСНОВНИ КАТЕГОРИИ УЧЕНИЦИ				
Младост	47	24	10	19
Владислав Варненчик	63	25	-	12
Аспарухово	54	2	23	21
СЕЛА КРАЙ ВАРНА	40	7	47	6

РАЗДЕЛ III.

АГРЕСИЯТА КАТО ПРОЯВА И ПОВЕДЕНИЕ НА УЧЕНИЦИТЕ

Табл. 11

ОБЕКТИ НА АГРЕСИВНО ПОВЕДЕНИЕ ОТ СТРАНА НА МЛАДИТЕ ХОРА (в %)	
ВЪРСТНИЦИ	72
ПРЕДМЕТИ	11
ВЪЗРАСТНИ	10
ЖИВОТНИ	7

Табл. 12

СРЕДА ЗА ПРОЯВА НА АГРЕСИЯ ОТ УЧАЩИТЕ (в %)	
В училище, извън час	77
На улицата	57
В училище, в час	19
У дома	17
В заведения, на обществени места	13
Другаде	7
НЕ СА ЗАБЕЛЯЗАЛИ	3

Забележка: Сумата от отговорите в таблицата надхвърля 100%, тъй като са посочвани повече от 1 отговор.

Табл. 13

СРЕДА ЗА ПРОЯВА НА АГРЕСИЯ СПРЯМО УЧЕНИЦИ (в %)	
У дома	33
На улицата	31
В училище, извън час	11
В заведения, на обществени места	4
В училище, в час	1
Другаде	1
Не са забелязали	19

Табл. 14

НАСИЛНИЦИ СПРЯМО МЛАДИТЕ ХОРА (в %)	
По-големи деца, ученици от горните класове	18
Родители	13
Възрастни	6
Връстници, съученици	2
Учители, други служители в училище	1
По-голям брат или сестра	1
Не са посочили	59

Табл. 15

ЧЕСТОТА НА АГРЕСИЯ СПРЯМО УЧЕНИЦИТЕ – В ЛИЧЕН ПЛАН (в %)	
Често са били обект на агресия	8
Рядко са били обект на агресия	14
Били са обект на агресия само веднъж	18
Никога не са били обект на агресия	60

Табл. 16

РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ЧЕСТОТА НА ПОНАСЯНА АГРЕСИЯ ПО ОСНОВНИ КАТЕГОРИИ УЧЕНИЦИ				
АНАЛИТИЧНИ РАЗРЕЗИ	Честота на агресия спрямо учениците – в личен план			
	Често	Рядко	Само веднъж	Никога
16.1. По пол				
МЪЖЕ	10	19	21	50
ЖЕНИ	6	8	14	72
16.2. По клас				
IV КЛАС	8	15	19	58
III КЛАС	9	12	17	62
16.3. По вид училище				
СОУ	5	15	24	56
ОУ	9	13	16	62
16.4. По територия				
ЦЕНТЪР	7	16	17	60
ШИРОК ЦЕНТЪР	14	12	23	51
ПЕРИФЕРИЯ	4	10	13	73
16.5. По райони на града				
ОДЕСОС	7	14	18	61
ПРИМОРСКИ	7	18	16	59
МЛАДОСТ	14	12	23	51
ВЛАДИСЛАВ ВАРНЕНЧИК	-	12	13	75
АСПАРУХОВО	5	11	14	70
СЕЛА КРАЙ ВАРНА	7	-	13	80

Табл. 17

ЗАВИСИМОСТ МЕЖДУ СОЦИАЛНИЯ СТАТУС НА СЕМЕЙСТВАТА НА УЧЕНИЦИТЕ И ЧЕСТОТАТА НА ПОНАСЯНЕ НА АГРЕСИЯ СПРЯМО ТЯХ (в %)				
	Социален статус на семействата на учениците			
	Живеят богато	Живеят без сериозни финансови притеснения	Живеят притеснено за финансови средства	Живеят със сериозни финансови притеснения
ПОНАСЯНЕ НА АГРЕСИЯ				
Често са били обект на агресия	7	69	17	7
Рядко са били обект на агресия	12	74	14	-
Били са обект на агресия само веднъж	11	73	10	6
Никога не са били обект на агресия	20	70	8	2

Табл. 18

ПРОЯВИ НА АГРЕСИЯ СРЕД УЧЕНИЦИТЕ ПРЕЗ ПОСЛЕДНИЯ МЕСЕЦ (в %)	
Спор	43
Бой	22
Подигравка, присмиване	20
Замахване без удар	18
Мълчание при зададени въпроси	17
Вдигане на врява	14
Счупване на нещо	14
Тръшкане на врата	14
Твърдоглавие	14
Заплашване	13
Удар по масата с ръка	11
Нецензурни думи	10
Правене нещо наопаки	9
Щипане	8
Друго – общо	1

Забележка: Сумата от отговорите в таблицата надхвърля 100%, тъй като са посочвани повече от 1 отговор.

Табл. 19

ЧЕСТОТА НА ТЕЗИ ПРОЯВИ ПРЕЗ ПОСЛЕДНИЯ МЕСЕЦ (в %)	
Често	16
Рядко	23
Един-два пъти	27
Не помнят	34

РАЗДЕЛ IV.

СОЦИАЛНАТА СРЕДА И АГРЕСИЯТА СРЕД УЧЕНИЦИТЕ

Табл. 20

ОТНОШЕНИЕ КЪМ РОДИТЕЛСКОТО НАКАЗАНИЕ ПРИ ВИНА НА УЧЕНИКА (в %)	
Да, това е право на родителя	31
Да, но в изключителни случаи	52
Не, в никакъв случай	11
Не могат да преценят	6

Табл. 21

РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ОТНОШЕНИЕТО КЪМ РОДИТЕЛСКОТО НАКАЗАНИЕ ПО ОСНОВНИ КАТЕГОРИИ УЧЕНИЦИ				
Аналитични разрези	Отношение към родителското наказание при вина на ученика			
	Да, това е право на родителя	Само в изключителни случаи	В никакъв случай	Не могат да преценят
21.1. По пол				
Мъже	33	52	9	6

РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ОТНОШЕНИЕТО КЪМ РОДИТЕЛСКОТО НАКАЗАНИЕ ПО ОСНОВНИ КАТЕГОРИИ УЧЕНИЦИ				
Жени	28	51	14	7
21.2. По клас				
IV клас	29	52	10	9
III клас	32	51	12	5
21.3. По вид училище				
СОУ	27	57	11	5
ОУ	32	50	11	7
21.4. По територия				
Център	28	54	13	5
Широк център	27	53	9	11
Периферия	43	44	9	4
21.5. По райони на града				
Одесос	26	51	15	8
Приморски	31	57	10	2
Младост	27	53	9	11
Владислав Варненчик	25	63	6	6
Аспарухово	41	43	14	2
Села край Варна	67	27	-	6

Табл. 22

ОТНОШЕНИЕ КЪМ ИНФОРМИРАНОСТТА НА РОДИТЕЛИТЕ ОТ СТРАНА НА УЧИЛИЩЕТО ЗА ПОВЕДЕНИЕТО НА ТЕХНИТЕ ДЕЦА (в %)	
Да, това е право на родителя	71
Да, но в изключителни случаи	21
Не, в никакъв случай	5
Не могат да преценят	3

Табл. 23

РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ОЦЕНКИТЕ ЗА НЕОБХОДИМОСТТА ОТ ИНФОРМИРАНОСТ НА РОДИТЕЛИТЕ ОТ УЧИЛИЩЕ ПО ОСНОВНИ КАТЕГОРИИ УЧЕНИЦИ				
АНАЛИТИЧНИ РАЗРЕЗИ	Необходимост от информираност на родителите от училище			
	Да, това е право на родителя	Само в изключителни случаи	В никакъв случай	Не могат да преценят
23.1. По пол				
МЪЖЕ	33	52	9	6
ЖЕНИ	28	51	14	7
23.2. По клас				
IV КЛАС	29	52	10	9
III КЛАС	32	51	12	5
23.3. По вид училище				
СОУ	27	57	11	5
ОУ	32	50	11	7
23.4. По територия				
ЦЕНТЪР	28	53	13	6
ШИРОК ЦЕНТЪР	27	53	9	11
ПЕРИФЕРИЯ	43	44	9	4
23.5. По райони на града				
ОДЕСОС	26	51	15	8
ПРИМОРСКИ	31	57	10	2
МЛАДОСТ	27	53	9	11
ВЛАДИСЛАВ ВАРНЕНЧИК	25	63	6	6
АСПАРУХОВО	41	43	14	2
СЕЛА КРАЙ ВАРНА	67	27	-	6

РАЗДЕЛ V.

СВОБОДНОТО ВРЕМЕ НА УЧЕНИЦИТЕ

Табл. 24

СРАВНЕНИЕ НА ОБСТАНОВКАТА У ДОМА И В УЧИЛИЩЕ (в %)	
И на двете места е приятно!	52
У дома е по-приятно!	36
В училище е по-приятно!	8
И на двете места не е приятно!	4

Табл. 25

РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА СРАВНИТЕЛНИТЕ ОЦЕНКИ ЗА ДОМАШНАТА И УЧИЛИЩНАТА ОБСТАНОВКА ПО ОСНОВНИ КАТЕГОРИИ УЧЕНИЦИ				
АНАЛИТИЧНИ РАЗРЕЗИ	Сравнение на обстановката у дома и в училище			
	Приятно и на двете места	У дома	В училище	Неприятно и на двете места
25.1. По пол				
Мъже	44	42	9	5
Жени	63	30	6	1
25.2. По клас				
IV клас	46	38	11	5
III клас	58	34	5	3
25.3. По вид училище				
СОУ	60	30	5	5
ОУ	50	38	9	3
25.4. По социален статус на семейството				
Живеят богато, без никакви лишения	49	37	12	2
Живеят спокойно, без сериозни притеснения за средства	57	35	4	4

РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА СРАВНИТЕЛНИТЕ ОЦЕНКИ ЗА ДОМАШНАТА И УЧИЛИЩНАТА ОБСТАНОВКА ПО ОСНОВНИ КАТЕГОРИИ УЧЕНИЦИ

ЖИВЕЯТ ПРИТЕСНЕНО ЗА СРЕДСТВА	40	43	17	-
ЖИВЕЯТ СИЛНО ПРИТЕСНЕНО ЗА СРЕДСТВА	25	17	50	8

Табл. 26

ПРЕДПОЧИТАНИ ЗАНИМАНИЯ ПРЕЗ СВОБОДНОТО ВРЕМЕ НА УЧЕНИЦИТЕ, ПОСОЧЕНИ ОТ ТЯХ НА ПЪРВО МЯСТО (в %)

ИНТЕРНЕТ, ПРЕД КОМПЮТЪРА	25
ИГРИ, ИЗЛИЗАНЕ НАВЪН	16
СПОРТ, ТАНЦИ	11
ОБЩУВАНЕ С ПРИЯТЕЛИ, ПО ТЕЛЕФОНА, НА ГОСТИ	9
УЧЕНЕ	9
ИЗКУСТВО – РИСУВАНЕ, ПЕЕНЕ, МУЗИКАЛЕН ИНСТРУМЕНТ	8
ТЕЛЕВИЗИЯ	6
ЧЕТИВО	4
ПРЕКАРВАНЕ НА ВРЕМЕ СЪС СЕМЕЙСТВОТО	3
РАЗХОДКА, ЕКСКУРЗИЯ	2
ДОМАКИНСТВАНЕ, ПОМОЩ ВКЪЩИ	2
ПОЧИВКА ВКЪЩИ, СПАНЕ	2
ЗАНИМАНИЯ С ДОМАШЕН ЛЮБИМЕЦ	2
СЛУШАНЕ НА МУЗИКА	1
ДРУГО – ОБЩО	-

Табл. 27

ПРЕДПОЧИТАНИ ЗАНИМАНИЯ ПРЕЗ СВОБОДНОТО ВРЕМЕ НА УЧЕНИЦИТЕ, ПОСОЧЕНИ ОТ ТЯХ НА ВТОРО МЯСТО (в %)

ИГРИ, ИЗЛИЗАНЕ НАВЪН	19
ИНТЕРНЕТ, ПРЕД КОМПЮТЪРА	16

ПРЕДПОЧИТАНИ ЗАНИМАНИЯ ПРЕЗ СВОБОДНОТО ВРЕМЕ НА УЧЕНИЦИТЕ, ПОСОЧЕНИ ОТ ТЯХ НА ВТОРО МЯСТО (в %)	
ТЕЛЕВИЗИЯ	11
УЧЕНЕ	11
СПОРТ, ТАНЦИ	11
ИЗКУСТВО – РИСУВАНЕ, ПЕЕНЕ, МУЗИКАЛЕН ИНСТРУМЕНТ	6
ОБЩУВАНЕ С ПРИЯТЕЛИ, ПО ТЕЛЕФОНА, НА ГОСТИ	5
ЧЕТИВО	5
ЗАНИМАНИЯ С ДОМАШЕН ЛЮБИМЕЦ	3
РАЗХОДКА, ЕКСКУРЗИЯ	3
ПРЕКАРВАНЕ НА ВРЕМЕ СЪС СЕМЕЙСТВОТО	3
ДОМАКИНСТВАНЕ, ПОМОЩ ВКЪЩИ	2
ПОЧИВКА ВКЪЩИ, СПАНЕ	2
СЛУШАНЕ НА МУЗИКА	2
ДРУГО – ОБЩО	1

ИЗВОДИ ОТ ИЗСЛЕДВАНЕТО

(9 – 10 години)

Данните от изследването дават основание за твърдението, че изследваната съвкупност от ученици осигурява необходимата представителност за общата съвкупност от учещи се в трети и четвърти клас.

Социално-демографският профил на изследваните деца има следните характеристики:

- ↳ Малко по-висок е относителният дял на момчетата, което от гледна точка на възрастовата специфика (все още слабо открояващи се различия между половете) не може да повлияе на резултатите от изследването.
- ↳ Сравнително добре са представени изследваните ученици и по местоживееене. Най-висок е относителният дял на живеещите в районите “Младост”, “Одесос”, “Приморски”. На следващите места по представителност са “Аспарухово”, “Вл. Варненчик” и приходящите от други населени места. (табл. 2).

- ↪ Данните показват, че по-голямата част от семействата на учениците се ориентират към избор на училище в рамките на района на местоживеене (табл. 7). Това е обяснимо, като се има предвид възрастовата характеристика на изследваните ученици.
- ↪ Изследваната съвкупност от деца е съсредоточена в централните части на града и широкия център, което съответства и на териториалното разпределение на училищата в гр. Варна. (табл. 6).
- ↪ Типът училища, от които са изследваните деца, е СОУ и в по-голяма степен ОУ. (табл. 5).
- ↪ По класове също има равномерно разпределение, с известен превес на учениците от трети клас.
- ↪ Важна характеристика на изследваната съвкупност е социалният статус на семействата. Данните показват, че децата от основната група семейства декларираат жизнен стандарт, който осигурява нормални условия за техния живот и обучение. Крайните позиции на богатство и бедност имат близък относителен дял и са в рамките на около 30% от изследваните семейства. Без значение дали оценките покриват реалната ситуация в домакинствата, те определят в голяма степен мястото, на което се поставят децата в сравнение със своите връстници, а и техния поведенчески модел.

Данните от анкетното проучване и от проведените дискусии с групи ученици от трети и четвърти клас показват наличието на ясна и добре обоснована представа за съдържанието на понятието агресия и за формите на неговата проява.

Най-ярките прояви на агресия сред учениците от трети и четвърти клас са боят, заплашванията и нецензурните думи. Това са форми и средства, които са насочени пряко към личността на съответната жертва на агресия. От дискусиите във фокус-групите става ясно, че тези форми са взаимно свързани. Започва се с обидните думи, които преминават в заплахи и често ескалират в сбивания между спорещите. По-слаби като насилие, но не и по честота на проява форми на физическа разправа са щипането, блъскането, спъването и др.п.

На второ място са поставени формите на грубо отношение към предмети – маси, столове, врати и др.п. Това води до повреждане или съсипване на училищно обзавеждане или на вещи на учениците (учебници, тетрадки, чанти и др.п.).

Друга група агресивни форми на поведение се свързва с психологическото насилие – измисляне на прозвища, вдигане на врява, подигравки, присмивания, грубо опониране при воденето на спор, сърдене, несъобразяване с мнения и чувства и др.п. Физическите форми, които взема агресията в отношенията, са по-лесни за идентификация и заклеяване от малчуганите. Изглежда, липсата на физическо измерение на посочения тип агресивно поведение дава основание на малкия човек да подцени психологическия му ефект, който в някои случаи се оказва по-дълготраен и опасен за понасящия агресия. Доста сериозно място децата отреждат на нецензурните думи и ругатните като проява на агресивно поведение.

Посоченото разпределение изразява възприемането на агресията като степен на насилие, но не и като честота на проявление. При събеседването във фокус-групите като най-чести прояви на агресия се извеждат проявите на психологическото насилие, което при липса на посредничество и контрол от страна на учители, родители или съученици прераства и във физическа разправа. В този план от посочените разговори се изведе и друга форма на агресия – насочена към животните, и преди всичко към тези, които се отглеждат като домашни любимци.

Възрастовата принадлежност на изследваните ученици не дава основание да се говори за някаква предварително обмислена целенасоченост на тяхното агресивно поведение. То, според нас, е по-скоро израз на неуправляема енергия и емоционалност или опити за подражание на подобно поведение от страна на по-големите. Това предположение се потвърждава от данните в табл. 9. Повече от половината от анкетираните ученици твърдят, че с помощта на агресия не може да са постигне нищо добро. Те съзнават, че ескалацията на агресивното поведение в крайна сметка води до беди и за двете страни – жертва и агресор. В същото време широкото разпространение на това явление засилва защитните реакции на жертвите и формира нагласата за смяна на позициите – от жертва към агресор. Към това децата са подтиквани не само от натрупания опит, но и от своите родители. На това основно се дължат и твърденията, че понякога (или твърде често) агресията помага за разрешаването на определени проблеми (наречени *добри неща*). Интересна е позицията на тези, които са отговорили с “не мога да преценя”. Това е резултат от тяхното колебание относно критерия, по който може да се прецени целта на агресивното поведение и неговите резултати.

По-задълбочен анализ на оценките за целите на агресията може да се направи с помощта на данните от табл. 10. Така могат да се направят следните изводи:

- ↪ Агресията като средство за постигане на “добри неща” е значително по-възприемано средство сред момчетата. В случая под “добри неща” се разбира защитата от насилие, налагането на определен модел на поведение (възприет като правилен), постигането на неща или позиции в условията на конкуренция и др.п. По-големият относителен дял сред момчетата на “неможещите да преценят” също свидетелства за колебливо отношение при квалифицирането на целите на агресивното поведение.
- ↪ Не може да се твърди със сигурност, че преходът от трети към четвърти клас води до промяна в отношението към целите на агресията.
- ↪ По-съществени са различията в оценките в зависимост от училището – СОУ или ОУ. В по-голяма степен привързаност към “миролюбие” показват учениците от СОУ. Може да се предполага, че наличието на по-големи ученици респектира по-малките и дава повече примери за неефективността на насилието като начин за разрешаване на съществуващите проблеми.
- ↪ Най-силно разграничаване на оценките за целите на агресията се забелязва в зависимост от местоживеенето на анкетираните ученици. Ясно е изразена тенденцията на възприемане на възможностите с помощта на агресия да се постигат добри неща при прехода от центъра

на града към неговата периферия. Това е факт, който може да бъде обяснен при по-задълбочено изследване на други фактори като социалния статус на семействата, образователното равнище, възможностите и ефективността на контрола и др.п., които влияят върху степените и насочеността на агресивното поведение.

- ↪ Хипотезата за влиянието на тези фактори се потвърждава косвено и от разпределението на “миролюбие” по районите на града. Различията са с 30% между двата екстремума – от една страна, район “Приморски” и, от друга – селата край гр. Варна.
- ↪ Най-честите обекти на агресивно поведение са връстниците на анкетираните ученици. На значително по-ниски позиции са предметите и животните, както и по-възрастните (табл. 11). Този факт се обяснява със следните характеристики на агресивното поведение:
- ↪ Средата, която е най-честа арена на агресивно поведение от страна на учениците, е училището. Най-благоприятни са условията за подобни прояви в междучасията. В рамките на учебните часове, поради контрола на учителите, се проявяват по-меките форми на агресия.
- ↪ Улицата е на второ място като средище на агресивно поведение. Това показва наличието на трансформации и взаимно усилване или погасяване на причините за насилие между училището и улицата. Възможно е конфликти, породени в училището, да се разрешават с помощта на насилие на улицата и обратно. В това своеобразно взаимодействие (въпреки “крехката” възраст на учениците) се намесват заведенията и други обществени места. (табл. 12). Най-често обект на агресивно поведение от страна на трето- и четвъртокласници са техни връстници, значително по-рядко агресията се поема от предмети и възрастни. (табл. 11). Логично е и средата, в която те проявяват тази си агресия, да бъде улицата или в училището, но извън час. В тези две ситуации децата-агресори се чувстват “освободени” от правилата, които налагат родителите у дома или съответно учителите в час. Обществото се оказва слаб стожер и недостатъчен стимул за “добро”, социалноприемливо поведение на най-малките. Улицата и училищният двор се оказват “неконтролирана зона”, в която агресията може да се проявява без страх от санкция или контрол. (табл. 12).
- ↪ В същото време най-често посочвана среда за проява на агресия върху учениците е домът. Това може да се обясни с възприемането на налаганите наказания от страна на родителите като форма на агресивно поведение. (табл. 13).
- ↪ На второ място е поставена улицата и със значително по-ниски стойности са училището извън часовете и в рамките на заниманията. Това разминаване в данните навярно е следствие на различните оценки за агресията в зависимост от изпълняваната роля – на жертва или на агресор. Много от децата не се приемат за жертва на агресия в случаите на сбивания, скарвания, спорове и др.п., дори сред момчетата е въпрос на чест “кой кого е набил”, т.е. кой е жертвата и кой е победителят. Ето защо в домашна обстановка най-категорично са разпределени ролите – децата безспорно са обектът на санкциониране (възприето като агресия).

Посочената констатация се потвърждава и от структурата на най-често срещаните насилници по отношение на анкетираните ученици. На първо място са по-големите деца, родителите и някои други възрастни. (табл. 14). При тези случаи еднопосочността на насилието е безспорна.

Агресията е обективна реалност за 40% от децата, които са я изпитали на свой гръб. (табл. 15). 8% от тях продължават да я изпитват често, а 14% – “рядко”. Тази оценка за честота на понасяне на агресия е пределно субективна за всяко от децата. Самият факт за наличието ѝ обаче трябва да се възприема еднакво сериозно и отговорно както в случаите, в които ученикът е отговорил “често”, така и в тези, в които агресията е смятана по-скоро за рядкост.

Силно впечатление прави относителният дял на недалите отговор – 59% от анкетираните. Отново този факт може да се обясни със спорната оценка за позициите по отношение на проявите на насиллие – агресор или жертва. Явно по-голяма част от децата се възприемат по-скоро като активна страна в проявите на агресивно поведение. Потвърждението на тази констатация идва и от данните в табл. 15. Почти същият брой деца са посочили, че никога не са били обект на агресия, но и от предходните данни, и от фокус-групите става ясно, че почти няма деца, които да не са били участници в една или друга проява, която се възприема като форма на агресивно поведение.

- ↪ Възможности за по-задълбочен анализ на позициите на участниците във формите на агресивно поведение дават данните от табл. 16. На тази основа може да се направят следните изводи:
- ↪ Безусловно по-рядко жертви на агресия са момчетата (това е и действителен резултат, и самооценка в спора за “победителя”).
- ↪ Няма съществени различия между третокласниците и четвъртокласниците, т.е. те се намират в общ диапазон на възрастова специфика. Подобна е и оценката за разпределение по училища – СОУ и ОУ.
- ↪ По-съществени различия се забелязват в съотношението център – периферия. Учениците от центъра са по-често обект на агресивно поведение (разлика от 13% в сравнение с периферията). Още по-силно е изразено различието между районите: между район “Одесос” и селата – в рамките на 21%, а между “Младост” и селата – 29%. Отново става дума за самооценка за позициите в рамките на агресивните прояви. Но е възможна намесата и на други фактори, свързани със социалния статус на семействата в тези паралелни зони на града.

Данните от табл. 17 категорично потвърждават влиянието на социалния статус на семействата върху позициите на децата при проявите на агресивно поведение.

В семействата с най-висок стандарт на живот децата са сравнително по-рядко жертви на агресивно поведение. Като имаме предвид, че за най-разпространена среда на агресия се възприема домят, може да твърдим, че липсата на финансови и материални затруднения ограничават тези форми на напрежение, при които като изкупителна жертва се използват децата. От друга страна, дискусиите във фокус-групите показват, че децата от по-богати семейства имат по-високо самочувствие и са по-агресивни в налагането си сред своите съученици.

В другата крайност са децата от по-бедните семейства – те са в значително по-голяма степен жертва на агресия както от своите родители, така и от своите съученици. Фокус-групите показват силна степен на непоносимост към деца, които се отклоняват от възприети стандарти на обличане, на постижения, на поведение и др.п. Така най-често срещани обекти на агресия са деца от друг етнически произход, лошо облечени, с неподходящи маниери на поведение и държание, с невъзможност или нежелание да се справят с учебния материал и др.п. Най-равномерни са резултатите при децата, които живеят в семейства със среден жизнен стандарт.

Най-честите форми на агресивно поведение сред децата през последния месец (актуалната агресия) са:

- ↳ Словесната агресия под формата на спорове, подгравки, присмиване, вдигане на врява, заплахи и нецензурни думи. Подреждането на посочените прояви показва, че по-силните средства са по-рядко използвана форма на агресивно поведение. (табл. 18).
- ↳ Сред формите на физическа разправа отново на първо място е поставен боят, следват заплашителните форми без физически контакт – заплашителни замахания, тръшкане на врати, удрянето по масата, счупване на предмети и др.п.
- ↳ Психологическите форми на насилие, като мълчание, твърдоглавие, правене на нещата наопаки и др.п., са по-рядко използвани.
- ↳ Честотата на тези прояви е показана в табл. 19. По-голяма част от анкетираните деца се ангажират с конкретна оценка за честотата на агресивно поведение (което е свидетелство за съществено отражение на тези прояви върху тяхното съзнание). Останалите 34% не са впечатлени от атмосферата на агресия, от една страна, защото са свикнали с нея и я възприемат като нормално всекидневие, а, от друга, защото не са били жертва на по-жестоките форми на насилие.

Семейната среда оказва съществено влияние върху начина на възприемане и обясняване на агресивното поведение. Това налага необходимостта от по-задълбочен анализ за механизмите на действие на посочения фактор.

Обикновено агресивното поведение на родителите е мотивирано от необходимостта да се накажат децата за определени провинения. Данните от изследването показват, че по-голяма част от децата възприемат правото на родителите да ги наказват за направените от тях провинения. Спорен е въпросът за справедливостта на наказанието и за различните критерии при оценка на степента на виновност. В този аспект едва една трета от анкетираните ученици приемат безпрекословно правото на родителите да ги наказват. Друга част възприемат това право, но само при изключителни случаи. Останалите са категорично против наказанията (табл. 20). Дори във фокус-групите се изказа становище, че при несправедливи или прекомерни наказания децата са склонни да оказват различни форми на съпротива – от пасивното сърдене до тръшкане на врати или дори повтаряне на постъпките, за които са наказани.

По-задълбоченият анализ на факторите за формиране на отношението към родителското наказание дава основание да се направят следните изводи (табл. 21):

- ↪ Момичетата са малко по-критични по отношение на правото на родителите да ги наказват.
- ↪ Няма различия в оценките на учениците от трети и четвърти клас. Това се отнася и до влиянието на вида училище.
- ↪ Териториалното разпределение на анкетираните ученици е един от диференциращите фактори за отношението към родителските наказания. Децата от периферията на града са значително по-склонни да не оспорват родителския авторитет. Това е косвен признак за наличието на по-авторитарен стил на отношения между родители и деца в по-крайните квартали на града. Разликите в оценките на децата от район "Одесос" и от селата край града за правото на родителите да ги наказват е 41%.

Данните от табл. 22 показват, че по-голяма част от учениците възприемат положително възможността учителите да информират родителите за тяхното поведение в училище. Малка част от тях смятат, че това трябва да става само в изключителни случаи, а тези, които отричат необходимостта от подобна информация, са около 5%. По-задълбоченото разпределение на този фактор има следните характеристики (табл. 23):

- ↪ Отново момичетата са малко по-критични по отношение на възможността за информиране на родителите за тяхното поведение от страна на училището.
- ↪ Няма съществени различия в оценките на третокласниците и четвъртокласниците, както и от вида училище.
- ↪ Потвърждава се констатацията за по-високата степен на признание на авторитета на родителите и необходимостта да бъдат информирани от страна на учениците, които живеят в периферията на града. (табл. 23).

Насищането на свободното време на учениците със съдържателни дейности е една от възможностите за ограничаване на агресивното им поведение. В методиката на анкетното проучване е представена възможност на учениците да посочат трите най-предпочитани дейности, които извършват през свободното си време. Данните от изследването показват следните предпочитания за организация на свободното време от страна на учениците, посочени като най-предпочитани (табл. 26):

- ↪ Водеща роля в разпределението на свободното време заемат компютърните игри и интернет комуникациите.
- ↪ Значително по-нисък е относителният дял на игрите, спорта, танците, общуването с приятели, ученето на уроците и др.п. дейности.
- ↪ Гледането на телевизия и компютърът заемат значителна част от свободното време на учениците. Участващите във фокус-група родители споделят, че доста често децата едновременно гледат телевизия или филми и приготвят своите уроци.

- ↪ Разпределението на дейностите през свободното време, които заемат второ място в предпочитанията на учениците, има подобна структура (табл. 27):
- ↪ В това разпределение играта излиза на преден план, но следвана по петите отново от компютърните занимания.
- ↪ На трето място се нареждат гледането на телевизия, ученето, спортът, танците.
- ↪ Значително по-слабо са застъпени дейности като изкуството, общуването с приятели, четенето на художествена литература.
- ↪ Незначителен е делът на дейности като занимания с домашния любимец, разходки, екскурзии, общуване със семейството и др.п.
- ↪ Няма особени различия и в подреждането на дейностите през свободното време, посочени като предпочитания на трето място. Това показва, че съществуват трайни стандарти на организация на свободното време на учениците от трети и четвърти клас.

Съдържанието и формите на организация на свободното време на деца от тази възрастова група до голяма степен зависят от създадената обстановка в дома и училище. Данните от изследването показват, че за по-голямата част от учениците обстановката е еднакво приятна и на двете места – у дома и в училището. Значителна е частта на учениците, които предпочитат домашната обстановка, за малка част училището е по-приятната среда за учене и общуване със съучениците. (табл. 24).

Разпределението на оценките за предпочитанията към домашната и училищната среда дава основание да се направят следните изводи (табл. 25):

- ↪ Предпочитанията към училищната среда са по-силно изразени от страна на момичетата. Те като цяло изразяват по-устойчива ориентация към самостоятелност и независимост. Вероятно по-добри възможности за това осигурява извънсемейната среда.
- ↪ С прехода от трети към четвърти клас намалява привлекателността на училищната среда. Вероятна причина е нарастващото натоварване с учебен материал и изисквания от страна на учителите.
- ↪ Различие в оценките съществува и в зависимост от типа училище. СОУ се оказва по-приятна среда са учениците в сравнение с ОУ. Вероятна причина е възможността да се общува с по-големи съученици, както и перспективата за по-продължително обучение в същото училище.
- ↪ Определящ фактор за ориентация на предпочитанията е семейният статус на учениците, участвали в изследването. Децата от семейства с нисък социален статус намират училищната среда за значително по-привлекателна в сравнение с децата от семейства с висок социален статус. Това е обяснимо, като се има предвид основната ориентация към съдържанието на дейностите през свободното време: компютърните игри и интернет комуникациите. Победните семейства не са в състояние да осигурят скъпо струващите технически средства за задоволяване на посочената потребност.

Резюме на основните изводи от изследването:

- ↪ Сред учениците от трети и четвърти клас са разпространени почти всички възможни форми на агресивно поведение.
- ↪ Почти всеки ученик се е проявявал в ролята на жертва или агресор.
- ↪ Учениците са съществено по-чувствителни към домашното насилие и го възприемат като агресия спрямо тях.
- ↪ В училищната среда те трудно различават ролите си на жертва или агресор.
- ↪ Сред причините за агресивно поведение е следването на установени стандарти на обличане, държане, физически качества, етническа принадлежност, ценностна ориентация и др.п., които формират определени личностни модели. Всяко отклонение от установените норми предизвиква присмех, обиди, които ескалират в по-силни форми на физическа разправа.
- ↪ Много често референтните модели на поведение на учениците влизат в конфликт с очакванията на родителите и това води до наказания от тяхна страна. Учениците признават правото на родителите да ги наказват, но оспорват характера и тежестта на провиненията, за които може да понесат наказания.
- ↪ Съществуват нагласи за осъществяване на по-тесни връзки между родителите и училището, свързани с информираността за поведението на учениците и със съответна координация на формите за контрол. В същото време и родителите, и децата споделят оценки за неефективност на посоченото взаимодействие.
- ↪ Липсва активна намеса от страна на по-възрастните в ролята им на арбитри при възникване на конфликти и последващо агресивно поведение между страните на конфликта.
- ↪ Социалният статус на семействата е един от основните фактори за съдържанието и равнището на агресивно поведение сред децата. В по-бедните семейства нагласите за понасяне на агресия и осъществяване на агресия са по-силно изявени.
- ↪ Организацията на свободното време е възможност за пренасочване на свойствената за децата жизненост и динамичност към дейности, които дават възможност за контролирани форми на съперничество. За съжаление, предпочитаните дейности през свободното време имат предимно индивидуален характер и са пасивни от гледна точка на разхода на физическа енергия.
- ↪ Семейната среда е сравнително по-привлекателна като място за организация на свободното време. В тази насока определяща е ролята на семейния статус и възможностите за материално осигуряване на предпочитаните форми на дейност. Тези възможности са свързани, от една страна, с материалната база на домакинствата и, от друга, с възмож-

ностите на семейния бюджет да поеме разходите по участието на децата в извънкласни платени форми на дейност.

- ↳ Прекомерната заетост на родителите и недооценяването на необходимостта от общуване с децата правят неефективен родителския контрол и дава възможност за намеса на други (често несъобразени с възрастовата граница или с общоприетите морални норми) фактори за възпитание и социализация на децата.
- ↳ Най-често децата възприемат и подражават на модели на поведение, които са “произведени” от средствата за масова комуникация или са съставени от качествата на различни типове “герои” от улицата или от училищната общност.
- ↳ Възможностите за преодоляване на по-острите форми на агресивно поведение и асоциални прояви се крият в изграждането на по-тесни връзки и ефективни механизми на взаимодействие между училището и семействата на учениците.

ЧАСТ II.

РАЗДЕЛ I.

СОЦИАЛНО-ДЕМОГРАФСКИ ПРОФИЛ НА ИЗВАДКАТА

II възрастова група: 11 – 14 години

Табл. 1

ПОЛ (в %)	
МЪЖЕ	52
ЖЕНИ	48

Табл. 2

МЕСТОЖИВЕЕНЕ НА УЧЕНИЦИТЕ (в %)	
ОДЕСОС	27
ПРИМОРСКИ	14
МЛАДОСТ	26
ВЛАДИСЛАВ ВАРНЕНЧИК	19
АСПАРУХОВО	4
ДРУГИ НАСЕЛЕНИ МЕСТА	10

Табл. 3

СОЦИАЛЕН СТАТУС НА СЕМЕЙСТВАТА НА УЧЕНИЦИТЕ (в %)	
ЖИВЕЯТ БОГАТО, БЕЗ НИКАКВИ ЛИШЕНИЯ	17
ЖИВЕЯТ СПОКОЙНО, БЕЗ СЕРИОЗНИ ПРИТЕСНЕНИЯ ЗА СРЕДСТВА	75
ЖИВЕЯТ ПРИТЕСНЕНО ЗА СРЕДСТВА	7
ЖИВЕЯТ СИЛНО ПРИТЕСНЕНО ЗА СРЕДСТВА	1

Табл. 4

РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ ПО КЛАСОВЕ (в %)	
VIII клас	27
VII клас	19
VI клас	27
V клас	27

Табл. 5

РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ ПО ВИД УЧИЛИЩЕ (в %)	
ПРОФЕСИОНАЛНИ ГИМНАЗИИ	7
ОБЩИНСКИ ГИМНАЗИИ	11
СОУ	24
ОУ	58

Табл. 6

РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ ПО ТЕРИТОРИЯ НА ГРАДА, В КОЯТО Е УЧИЛИЩЕТО (в %)	
ЦЕНТЪР	55
ШИРОК ЦЕНТЪР	28
ПЕРИФЕРИЯ	17

Табл. 7

РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ ПО АДМИНИСТРАТИВЕН РАЙОН НА УЧИЛИЩЕТО (в %)	
Одесос	36
ПРИМОРСКИ	19
Младост	28
Владислав Варненчик	12
Аспарухово	-
Села, квартали край Варна	5

РАЗДЕЛ II.

РАЗБИРАНЕ И ОЦЕНКИ НА УЧЕНИЦИТЕ ЗА АГРЕСИЯТА

Табл. 8

ОЦЕНКА ЗА АГРЕСИЯТА В ОТНОШЕНИЯТА МЕЖДУ МЛАДИТЕ ХОРА (в %)	
СИТУАЦИЯТА Е МНОГО СЕРИОЗНА	25
СИТУАЦИЯТА Е СЕРИОЗНА	21
ТОВА СА ПРОСТО ЕМОЦИИ, НИЩО СЕРИОЗНО	31
НЯМА ТАКОВА НЕЩО	3
НЕ МОГАТ ДА ПРЕЦЕНЯТ	20

Табл. 9

РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ОЦЕНКИТЕ ПО ОСНОВНИ КАТЕГОРИИ УЧЕНИЦИ					
АНАЛИТИЧНИ РАЗРЕЗИ	Оценки за агресията в отношенията между учениците				
	Много сериозна	Сериозна	Нищо сериозно	Няма такава нещo	Не могат да преценят
9.1. По пол					
МЪЖЕ	25	16	34	4	21
ЖЕНИ	25	27	29	3	16
9.2. По клас					
VIII клас	21	22	40	5	12
VII клас	29	28	29	2	12
VI клас	24	24	25	1	26
V клас	27	12	28	5	28
9.3. По вид училище					
ПРОФЕСИОНАЛНИ ГИМНАЗИИ	19	15	46	8	12
ОБЩИНСКИ ГИМНАЗИИ	22	13	37	4	24
СОУ	26	21	34	-	19
ОУ	26	24	27	4	19
9.4. По територия					
ЦЕНТЪР	24	20	35	3	17
ШИРОК ЦЕНТЪР	21	19	32	3	25
ПЕРИФЕРИЯ	37	28	15	5	15
9.5. По райони на града					
ОДЕСОС	25	20	36	4	15
ПРИМОРСКИ	21	20	33	3	23
МЛАДОСТ	21	19	32	3	25
ВЛАДИСЛАВ ВАРНЕНЧИК	36	34	13	4	13
СЕЛА КРАЙ ВАРНА	39	11	22	6	22

Табл. 10

РАЗБИРАНЕ НА СЛЕДНИТЕ ПРОЯВИ КАТО АГРЕСИЯ (в %):	
Бой	88
Заплашване	53
Нецензурни думи	39
Счупване на нещо	31
Подигравка, присмиване	23
Тръшкане на врата	23
Удар по масата с ръка	20
Замахване без удар	19
Спор	13
Вдигане на врява	12
Щипане	9
Твърдоглавие	5
Правене нещо наопаки	5
Мълчание при зададени въпроси	4
Друго – общо	3

Табл. 11

ОСНОВНИ ПРИЧИНИ ЗА АГРЕСИЯТА СРЕД МЛАДИТЕ ХОРА (в %)	
Слаб родителски контрол	51
Проблеми в семейството	47
Стремеж към власт	37
Проблеми в общуването с връстниците	31
Егоистични черти на характера	30
Необходимост от внимание	28
Неблагоприятни условия за възпитание в семейството	26
Страх, който предизвиква “защитна реакция”	25
Влияние на медиите	24

ОСНОВНИ ПРИЧИНИ ЗА АГРЕСИЯТА СРЕД МЛАДИТЕ ХОРА (в %)	
Индивидуални психични свойства	20
Ограничена лична свобода от възрастните	20
Неблагоприятна обстановка в училище	18
Отрицателно самовъзприемане	16
Повтаряне на наблюдавано поведение у възрастните	15
Умора	14
Неудовлетворени потребности	11
Финансови проблеми	10
Обществени фактори	4

Забележка: Сумата от отговорите в тази и в предходната таблица надхвърля 100%, тъй като са посочвани повече от 1 отговор.

Табл. 12

РАЗБИРАНЕ ЗА АГРЕСИЯТА КАТО СРЕДСТВО ЗА ПОСТИГАНЕ НА ДОБРИ НЕЩА (в %)	
Не може да се постигне нищо добро с агресия!	44
В повечето случаи не може да се постигне нищо добро с агресия, но има и изключения!	36
Агресията помага, и то доста често!	5
Не могат да преценят	15

Табл. 13

РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ОЦЕНКИТЕ ПО ОСНОВНИ КАТЕГОРИИ УЧЕНИЦИ				
Аналитични разреди	Оценки за агресията като средство за постигане на добри неща			
	Нищо добро не се постига	Не, но има и изключения	Помага, и то често	Не могат да преценят
13.1. По пол				
Мъже	38	36	8	18

РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ОЦЕНКИТЕ ПО ОСНОВНИ КАТЕГОРИИ УЧЕНИЦИ				
АНАЛИТИЧНИ РАЗРЕЗИ	Оценки за агресията като средство за постигане на добри неща			
	Нищо добро не се постига	Не, но има и изключения	Помага, и то често	Не могат да преценят
Жени	51	37	3	9
13.2. По клас				
VIII клас	33	44	7	16
VII клас	48	37	5	10
VI клас	53	36	3	8
V клас	43	27	7	23
13.3. По вид училище				
ПРОФЕСИОНАЛНИ ГИМНАЗИИ	35	50	4	11
ОБЩНСКИ ГИМНАЗИИ	31	47	4	18
СОУ	53	30	4	13
ОУ	44	35	6	15
13.4. По територия				
ЦЕНТЪР	43	36	6	15
ШИРОК ЦЕНТЪР	41	40	2	17
ПЕРИФЕРИЯ	51	30	7	12
13.5. По райони на града				
ОДЕСОС	46	32	7	15
ПРИМОРСКИ	37	43	5	15
МЛАДОСТ	41	40	2	17
ВЛАДИСЛАВ ВАРНЕНЧИК	53	34	2	11
СЕЛА КРАЙ ВАРНА	45	20	20	15

Табл. 14

ОТНОШЕНИЕ НА УЧЕНИЦИТЕ КЪМ СЛЕДНИТЕ ТЪВЪРДЕНИЯ (в %)	
14.1. ЧОВЕК МОЖЕ ДА ПРОЯВИ АГРЕСИЯ, КОГАТО ЗАЩИТАВА СВОЯ ЖИВОТ	
НАПЪЛНО СЪГЛАСНИ	64

ОТНОШЕНИЕ НА УЧЕНИЦИТЕ КЪМ СЛЕДНИТЕ ТВЪРДЕНИЯ (в %)	
Донякъде съгласни	31
Несъгласни	5
14.2. Когато трябва да се постигне някаква важна цел в живота, човек може да бъде и агресивен – все пак животът е борба	
Напълно съгласни	19
Донякъде съгласни	53
Несъгласни	28
14.3. Когато няма начин да се наложиш над някого, а е важно, остава да опиташ само по агресивен път	
Напълно съгласни	10
Донякъде съгласни	32
Несъгласни	58
14.4. Щом трябва да защитиш близък или приятел от някого, който го заплашва, агресията е оправдана	
Напълно съгласни	51
Донякъде съгласни	38
Несъгласни	11
14.5. Когато някой не разбира от думи, а трябва да понесе наказание, може да се постъпи и малко по-агресивно	
Напълно съгласни	17
Донякъде съгласни	46
Несъгласни	37
14.6. За да има ред, трябва да се използва и нещо по-агресивно	
Напълно съгласни	14
Донякъде съгласни	39
Несъгласни	47

РАЗДЕЛ III.

АГРЕСИЯТА КАТО ПРОЯВА И ПОВЕДЕНИЕ НА УЧЕНИЦИТЕ

Табл. 15

ОБЕКТИ НА АГРЕСИВНО ПОВЕДЕНИЕ ОТ СТРАНА НА МЛАДИТЕ ХОРА (в %)	
ВРЪСТНИЦИ	78
ПРЕДМЕТИ	10
ВЪЗРАСТНИ	9
ЖИВОТНИ	3

Табл. 16

СРЕДА ЗА ПРОЯВА НА АГРЕСИЯ ОТ УЧЕНИЦИТЕ (в %)	
В училище, извън час	72
На улицата	52
В училище, в час	27
В заведения, на обществени места	8
У дома	6
Другаде	4
Не са забелязали	7

Забележка: Сумата от отговорите в тази таблица надхвърля 100%, тъй като са посочвани повече от 1 отговор.

Табл. 17

СРЕДА ЗА ПРОЯВА НА АГРЕСИЯ СПРЯМО УЧЕНИЦИ (в %)	
На улицата	38
В училище	14
У дома	11

СРЕДА ЗА ПРОЯВА НА АГРЕСИЯ СПРЯМО УЧЕНИЦИ (в %)	
В ЗАВЕДЕНИЯ, НА ОБЩЕСТВЕНИ МЕСТА	4
ДРУГАДЕ	1
НЕ СА ЗАБЕЛЯЗАЛИ	32

Табл. 18

НАСИЛНИЦИ СПРЯМО МЛАДИТЕ ХОРА (в %)	
ПО-ГОЛЕМИ ДЕЦА И УЧЕНИЦИ	11
ВРЪСТНИЦИ	6
РОДИТЕЛИ	6
ВЪЗРАСТНИ	5
УЧИТЕЛИ	3
СЪСЕДИ	2
НЕ СА ПОСОЧИЛИ	67

Табл. 19

ЧЕСТОТА НА АГРЕСИЯ СПРЯМО УЧЕНИЦИТЕ – В ЛИЧЕН ПЛАН (в %)	
ЧЕСТО СА БИЛИ ОБЕКТ НА АГРЕСИЯ	18
РЯДКО СА БИЛИ ОБЕКТ НА АГРЕСИЯ	34
БИЛИ СА ОБЕКТ НА АГРЕСИЯ САМО ВЕДНЪЖ	11
НИКОГА НЕ СА БИЛИ ОБЕКТ НА АГРЕСИЯ	37

Табл. 20

РЕАКЦИЯ НА УЧЕНИЦИТЕ ПРИ АГРЕСИЯ СПРЯМО ТЯХ (в %)	
ОТВРЪЩАТ СЪЩО С АГРЕСИЯ	45
ПОНАСЯТ АГРЕСИЯТА, БЕЗ ДА РЕАГИРАТ	36
ТЪРСЯТ ПОМОЩ ОТ ДРУГ(И)	15
РЕАГИРАТ ПО ДРУГ НАЧИН	4

Табл. 21

РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА РЕАКЦИИТЕ ПО ОСНОВНИ КАТЕГОРИИ УЧЕНИЦИ				
АНАЛИТИЧНИ РАЗРЕЗИ	Реакция при агресия спрямо учениците			
	Отвърщат с агресия	Понасят агресията, без да реагират	Търсят помощ от другото	Реагират по друг начин
21.1. По пол				
МЪЖЕ	51	36	10	3
ЖЕНИ	40	35	20	5
21.2. По клас				
VIII клас	51	35	10	4
VII клас	36	37	22	5
VI клас	50	28	18	4
V клас	43	41	10	6
21.3. По вид училище				
ПРОФЕСИОНАЛНИ ГИМНАЗИИ	42	54	4	-
ОБЩНСКИ ГИМНАЗИИ	37	44	15	4
СОУ	42	33	22	3
ОУ	47	34	13	6
21.4. По територия				
ЦЕНТЪР	44	37	14	5
ШИРОК ЦЕНТЪР	47	37	11	5
ПЕРИФЕРИЯ	41	30	26	3
21.5. По райони на града				
ОДЕСОС	45	36	14	5
ПРИМОРСКИ	43	39	12	6
МЛАДОСТ	47	37	11	4
ВЛАДИСЛАВ ВАРНЕНЧИК	35	27	38	-
СЕЛА КРАЙ ВАРНА	53	37	-	10

Табл. 22

ЗАВИСИМОСТ МЕЖДУ РЕАКЦИИТЕ НА УЧЕНИЦИТЕ И ЧЕСТОТАТА НА ПОНАСЯНЕ НА АГРЕСИЯ СПРЯМО ТЯХ (в %)				
	Реакция при агресия спрямо учениците			
	Отвърщат с агресия	Понасят агресията, без да реагират	Търсят помощ от другото	Реагират по друг начин
ПОНАСЯНЕ НА АГРЕСИЯ				
Често са били обект на АГРЕСИЯ	58	25	11	6
Рядко са били обект на АГРЕСИЯ	44	43	9	4
Били са обект на АГРЕСИЯ САМО ВЕДНЪЖ	40	36	17	7

Табл. 23

ПРОЯВИ НА АГРЕСИЯ СРЕД УЧЕНИЦИТЕ ПРЕЗ ПОСЛЕДНИЯ МЕСЕЦ (в %)	
Спор	62
Нецензурни думи	32
Вдигане на врява	29
Обидни думи	29
Подигравка, присмиване	26
Тръшкане на врата	24
Твърдоглавие	24
Бой	19
Мълчание при зададени въпроси	19
Удар по масата с ръка	16
Замахване без удар	16
Правене нещо наопаки	15
Щипане	13
Заплашване	12

ПРОЯВИ НА АГРЕСИЯ СРЕД УЧЕНИЦИТЕ ПРЕЗ ПОСЛЕДНИЯ МЕСЕЦ (в %)	
СЧУПВАНЕ НА НЕЩО	10
ДРУГО – ОБЩО	2

Забележка: Сумата от отговорите в тази таблица надхвърля 100%, тъй като са посочвани повече от 1 отговор.

Табл. 24

ЧЕСТОТА НА ТЕЗИ ПРОЯВИ ПРЕЗ ПОСЛЕДНИЯ МЕСЕЦ (в %)	
Често	22
Рядко	30
Един-два пъти	29
НЕ ПОМНЯТ	19

РАЗДЕЛ IV.

СОЦИАЛНАТА СРЕДА И АГРЕСИЯТА СРЕД УЧЕНИЦИТЕ

Табл. 25

ОТНОШЕНИЕ КЪМ РОДИТЕЛСКОТО НАКАЗАНИЕ ПРИ ВИНА НА УЧЕНИКА (в %)	
ДА, ТОВА Е ПРАВО НА РОДИТЕЛЯ	39
ДА, но в изключителни случаи	28
НЕ, в никакъв случай	14
НЕ МОГАТ ДА ПРЕЦЕНЯТ	19

Табл. 26

ОТНОШЕНИЕ КЪМ ИНФОРМИРАНОСТТА НА РОДИТЕЛИТЕ ОТ СТРАНА НА УЧИЛИЩЕТО ЗА ПОВЕДИЕНИЕТО НА ТЕХНИТЕ ДЕЦА (в %)	
Да, това е право на родителя	47
Да, но в изключителни случаи	32
Не, в никакъв случай	13
Не могат да преценят	8

Табл. 27

РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ОЦЕНКИТЕ ЗА НЕОБХОДИМОСТТА ОТ ИНФОРМИРАНОСТ НА РОДИТЕЛИТЕ ОТ УЧИЛИЩЕ ПО ОСНОВНИ КАТЕГОРИИ УЧЕНИЦИ				
Аналитични разреза	Необходимост от информираност на родителите от училище			
	Да, това е право на родителя	Само в изключителни случаи	В никакъв случай	Не могат да преценят
27.1. По пол				
Мъже	44	32	15	9
Жени	49	31	13	7
27.2. По клас				
VIII клас	43	30	17	10
VII клас	40	41	11	8
VI клас	48	25	24	3
V клас	55	28	6	11
27.3. По вид училище				
Професионални гимназии	58	23	8	11
Общински гимназии	56	26	9	9
СОУ	37	35	15	13
ОУ	47	32	15	6
27.4. По територия				
Център	43	30	19	8
Широк център	49	33	8	10

РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ОЦЕНКИТЕ ЗА НЕОБХОДИМОСТТА ОТ ИНФОРМИРАНОСТ НА РОДИТЕЛИТЕ ОТ УЧИЛИЩЕ ПО ОСНОВНИ КАТЕГОРИИ УЧЕНИЦИ				
АНАЛИТИЧНИ РАЗРЕЗИ	Необходимост от информираност на родителите от училище			
	Да, това е право на родителя	Само в изключителни случаи	В никакъв случай	Не могат да преценят
ПЕРИФЕРИЯ	54	34	6	6
27.5. По райони на града				
ОДЕСОС	37	33	20	10
ПРИМОРСКИ	55	24	16	5
МЛАДОСТ	49	33	8	10
ВЛАДИСЛАВ ВАРНЕНЧИК	49	40	6	5
СЕЛА КРАЙ ВАРНА	65	20	5	10

Табл. 28

ОТНОШЕНИЕ КЪМ ИНФОРМИРАНОСТТА НА РОДИТЕЛИТЕ ОТ СТРАНА НА ВЛАСТИТЕ ЗА ПОВЕДЕНИЕТО НА ТЕХНИТЕ ДЕЦА ИЗВЪН УЧИЛИЩЕ (в %)	
ДА, ТОВА Е ПРАВО НА РОДИТЕЛЯ	30
ДА, НО В ИЗКЛЮЧИТЕЛНИ СЛУЧАИ	33
НЕ, В НИКАКВИ СЛУЧАИ	19
НЕ МОГАТ ДА ПРЕЦЕНЯТ	18

Табл. 29

РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ОЦЕНКИТЕ ЗА НЕОБХОДИМОСТТА ОТ ИНФОРМИРАНОСТ НА РОДИТЕЛИТЕ ОТ ВЛАСТИТЕ ПО ОСНОВНИ КАТЕГОРИИ УЧЕНИЦИ				
АНАЛИТИЧНИ РАЗРЕЗИ	Необходимост от информираност на родителите от властите			
	Да, това е право на родителя	Само в изключителни случаи	В никакъв случай	Не могат да преценят
29.1. По пол				
МЪЖЕ	32	32	19	17
ЖЕНИ	28	35	20	17

РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ОЦЕНКИТЕ ЗА НЕОБХОДИМОСТТА ОТ ИНФОРМИРАНОСТ НА РОДИТЕЛИТЕ ОТ ВЛАСТИТЕ ПО ОСНОВНИ КАТЕГОРИИ УЧЕНИЦИ

АНАЛИТИЧНИ РАЗРЕЗИ	Необходимост от информираност на родителите от властите			
	Да, това е право на родителя	Само в изключителни случаи	В никакъв случай	Не могат да преценят
29.2. По клас				
VIII клас	27	37	22	14
VII клас	31	37	16	16
VI клас	31	28	27	14
V клас	33	28	14	25
29.3. По вид училище				
ПРОФЕСИОНАЛНИ ГИМНАЗИИ	35	35	15	15
ОБЩНСКИ ГИМНАЗИИ	30	33	20	17
СОУ	31	31	20	18
ОУ	30	33	19	18
29.4. По територия				
ЦЕНТЪР	27	37	20	16
ШИРОК ЦЕНТЪР	34	26	21	19
ПЕРИФЕРИЯ	36	33	12	19
29.5. По райони на града				
Одесос	26	37	20	17
ПРИМОРСКИ	28	37	20	15
Младост	34	26	21	19
Владислав Варненчик	40	34	9	17
СЕЛА КРАЙ ВАРНА	25	30	20	25

Табл. 30

ПРОЯВИ НА УЧЕНИЦИТЕ, КОИТО ТЕХНИТЕ ВРЪСТНИЦИ СМЯТАТ ЗА ПРЕСТЪПЛЕНИЕ (в %)	
Бой, сбиване	13
Обиди, цинизми	6

ПРОЯВИ НА УЧЕНИЦИТЕ, КОИТО ТЕХНИТЕ ВРЪСТНИЦИ СМЯТАТ ЗА ПРЕСТЪПЛЕНИЕ (в %)	
ПСИХОЛОГИЧЕСКИ ТОРМОЗ, ЗАПЛАХИ	5
КРАЖБА	4
ПОВРЕДА НА ИМУЩЕСТВО	4
УПОТРЕБА НА АЛКОХОЛ И ЦИГАРИ	2
УПОТРЕБА НА НАРКОТИЦИ	1
ИЗМАМА, ИЗНУДВАНЕ	1
НЕОТГОВОРИЛИ	64

Табл. 31

ОЧАКВАНИЯ НА УЧЕНИЦИТЕ ЗА НАКАЗАНИЯ ПРИ СЛЕДНИТЕ ТЕХНИ ПРОЯВИ (в %):	
31.1. Да откраднат нещо, което принадлежи на другото	
Възпитателна мярка	39
Присъда	18
Глоба	18
Нищо за учащия, а наказание за родителите му	9
Не знаят	16
31.2. Да обидят друг човек много сериозно	
Възпитателна мярка	59
Присъда	5
Глоба	7
Нищо за учащия, а наказание за родителите му	8
Не знаят	21
31.3. Да набият някого и да му причинят нараняване	
Възпитателна мярка	29
Присъда	38
Глоба	11
Нищо за учащия, а наказание за родителите му	8
Не знаят	14

Табл. 32

ВЯРНОСТ НА СЛЕДНИТЕ ТВЪРДЕНИЯ ЗА БЪЛГАРИЯ (в %)	
ОБРАЗОВАНИЕТО НА ТАЗИ ВЪЗРАСТ Е ПРАВО НА ИЗБОР	34
ОБРАЗОВАНИЕТО НА ТАЗИ ВЪЗРАСТ Е ЗАДЪЛЖЕНИЕ НА ЧОВЕКА	66
ЧОВЕК МОЖЕ ДА ИЗКАЖЕ НАВСЯКЪДЕ СВОЕТО МНЕНИЕ	69
ЧОВЕК МОЖЕ ДА ГОВОРИ СВОБОДНО САМО КОГАТО ИМА РАЗРЕШЕНИЕ ЗА ТОВА	31
ИМА ЗАКОН ЗА ЗАКРИЛА НА ДЕТЕТО И ДЪРЖАВАТА СЕ ГРИЖИ ЗА ТОВА	84
НЯМА ТАКЪВ ЗАКОН, ТОВА Е ГРИЖА НА РОДИТЕЛИТЕ И НА САМИТЕ ДЕЦА	16

Табл. 33

ОЦЕНКА НА УЧЕНИЦИТЕ ЗА НЕОБХОДИМОСТТА ОТ СЛЕДНИТЕ НЕЩА (в %):	
33.1. ОБУЧЕНИЕ В УЧИЛИЩЕ ЗА ПОВЕДЕНИЕТО НА УЧЕНИКА В ОБЩЕСТВОТО	
КАТЕГОРИЧНО Е НЕОБХОДИМО	39
ПО-СКОРО Е НЕОБХОДИМО	29
ПО-СКОРО НЕ Е НЕОБХОДИМО	12
НЕ Е НЕОБХОДИМО	11
НЕ МОГАТ ДА ПРЕЦЕНЯТ	9
33.2. ПСИХОЛОГИЧЕСКИ КОНСУЛТАЦИИ В УЧИЛИЩЕ ЗА ПОВЕДЕНИЕТО СПРЯМО ДРУГИТЕ МЛАДИ ХОРА	
КАТЕГОРИЧНО Е НЕОБХОДИМО	21
ПО-СКОРО Е НЕОБХОДИМО	32
ПО-СКОРО НЕ Е НЕОБХОДИМО	14
НЕ Е НЕОБХОДИМО	16
НЕ МОГАТ ДА ПРЕЦЕНЯТ	17
33.3. ПСИХОЛОГИЧЕСКИ И ПРАВНИ КОНСУЛТАЦИИ ИЗВЪН УЧИЛИЩЕ ЗА ПОВЕДЕНИЕТО СПРЯМО ДРУГИТЕ ХОРА	
КАТЕГОРИЧНО Е НЕОБХОДИМО	13
ПО-СКОРО Е НЕОБХОДИМО	24
ПО-СКОРО НЕ Е НЕОБХОДИМО	16
НЕ Е НЕОБХОДИМО	23
НЕ МОГАТ ДА ПРЕЦЕНЯТ	24

Табл. 34

ОЦЕНКА НА ПОЛЕЗНОСТА ОТ ВЪВЕЖДАНЕТО НА РЕЛИГИОЗНО ОБУЧЕНИЕ В УЧИЛИЩЕ (в %)	
ЩЕ БЪДЕ МНОГО ПОЛЕЗНО	12
По-скоро да	18
По-скоро не	14
Няма да е полезно	40
Не могат да преценят	16

Табл. 35

РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ОЦЕНКИТЕ ЗА ПОЛЕЗНОСТА ОТ РЕЛИГИОЗНО ОБУЧЕНИЕ ПО ОСНОВНИ КАТЕГОРИИ УЧЕНИЦИ					
АНАЛИТИЧНИ РАЗРЕЗИ	Оценки за полезността от религиозно обучение в училище				
	Ще е полезно	По-скоро да	По-скоро не	Няма да е полезно	Не могат да преценят
35.1. По пол					
МЪЖЕ	13	16	11	45	15
ЖЕНИ	12	21	17	34	16
35.2. По клас					
VIII клас	8	11	11	47	23
VII клас	9	21	17	39	14
VI клас	8	18	9	53	12
V клас	22	24	15	24	15
35.3. По вид училище					
ПРОФЕСИОНАЛНИ ГИМНАЗИИ	8	4	4	46	38
ОБЩНСКИ ГИМНАЗИИ	7	7	27	46	13
СОУ	15	24	14	39	8
ОУ	13	20	12	38	17
35.4. По територия					

РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ОЦЕНКИТЕ ЗА ПОЛЕЗНОСТТА ОТ РЕЛИГИОЗНО ОБУЧЕНИЕ ПО ОСНОВНИ КАТЕГОРИИ УЧЕНИЦИ

АНАЛИТИЧНИ РАЗРЕЗИ	Оценки за полезността от религиозно обучение в училище				
	Ще е полезно	По-скоро да	По-скоро не	Няма да е полезно	Не могат да преценят
ЦЕНТЪР	11	18	12	44	15
ШИРОК ЦЕНТЪР	12	15	14	40	19
ПЕРИФЕРИЯ	17	26	18	24	15
35.5. По райони на града					
ОДЕСОС	14	22	9	40	15
ПРИМОРСКИ	4	10	18	53	15
МЛАДОСТ	12	15	14	40	19
ВЛАДИСЛАВ ВАРНЕНЧИК	15	21	21	26	17
СЕЛА КРАЙ ВАРНА	21	37	11	21	10

Табл. 36

ПРЕДПОЧИТАНИЯ ЗА ИЗУЧАВАНЕ НА РЕЛИГИИТЕ В УЧИЛИЩЕ (в %)	
ИЗУЧАВАНЕ НА ВСИЧКИ РЕЛИГИИ	9
ИЗУЧАВАНЕ САМО НА ТЕЗИ РЕЛИГИИ, КОИТО СА ШИРОКО РАЗПРОСТРАНЕНИ В БЪЛГАРИЯ	10
ИЗУЧАВАНЕ САМО НА ТАЗИ РЕЛИГИЯ, КОЯТО СЕ ПРИЕМА ОТ УЧЕНИКА	7
НЕ МОГАТ ДА ПРЕЦЕНЯТ	4

* Таблицата представя отговорите на онези 30%, които са отговорили положително на въпроса за необходимостта от въвеждане на религиозно обучение в училище.

Табл. 37

ПРЕЦЕНКА НА УЧЕНИЦИТЕ И ТЕХНИТЕ ВРЪСТНИЦИ ОТНОСНО (в %):	
37.1. ВЪВЕЖДАНЕТО НА УНИФОРМА В УЧИЛИЩЕ	
ВСИЧКИ ГО ОДОБРЯВАТ	15
ПОВЕЧЕТО ИМ ВРЪСТНИЦИ ГО ОДОБРЯВАТ, НО НА ТЯХ ЛИЧНО НЕ ИМ ХАРЕСВА	10

ПРЕЦЕНКА НА УЧЕНИЦИТЕ И ТЕХНИТЕ ВРЪСТНИЦИ ОТНОСНО (В %):	
Повечето им връстници не го одобряват, но на тях лично им харесва	17
Никой не го одобрява	41
Не могат да преценят	17
37.2. Въвеждането на вечерен час	
Всички го одобряват	6
Повечето им връстници го одобряват, но на тях лично не им харесва	9
Повечето им връстници не го одобряват, но на тях лично им харесва	10
Никой не го одобрява	56
Не могат да преценят	19
37.3. Въвеждането на оценка за поведението на ученика в училище	
Всички го одобряват	14
Повечето им връстници го одобряват, но на тях лично не им харесва	9
Повечето им връстници не го одобряват, но на тях лично им харесва	17
Никой не го одобрява	35
Не могат да преценят	25

Табл. 38

РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ПРЕЦЕНКИТЕ ЗА ВЪВЕЖДАНЕТО НА УНИФОРМА В УЧИЛИЩЕ ПО ОСНОВНИ КАТЕГОРИИ УЧЕНИЦИ					
АНАЛИТИЧНИ РАЗРЕЗИ	Преценка за въвеждането на училищна униформа				
	Всички одобряват	Повечето да	Повечето не	Никой не одобрява	Не могат да преценят
38.1. По пол					
Мъже	19	6	12	46	17
Жени	11	15	22	37	15
38.2. По клас					
VIII клас	15	7	16	47	15
VII клас	13	15	26	33	13

РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ПРЕЦЕНКИТЕ ЗА ВЪВЕЖДАНЕТО НА УНИФОРМА В УЧИЛИЩЕ ПО ОСНОВНИ КАТЕГОРИИ УЧЕНИЦИ

АНАЛИТИЧНИ РАЗРЕЗИ	Преценка за въвеждането на училищна униформа				
	Всички одобряват	Повечето да	Повечето не	Никой не одобрява	Не могат да преценят
VI клас	11	10	8	53	18
V клас	22	8	16	35	19
38.3. По вид училище					
ПРОФЕСИОНАЛНИ ГИМНАЗИИ	4	4	11	62	19
ОБЩИНСКИ ГИМНАЗИИ	5	12	21	51	11
СОУ	11	18	20	31	20
ОУ	21	7	16	41	15
38.4. По територия					
ЦЕНТЪР	15	9	20	47	9
ШИРОК ЦЕНТЪР	12	11	14	42	21
ПЕРИФЕРИЯ	22	11	14	22	31
38.5. По райони на града					
ОДЕСОС	19	9	21	43	8
ПРИМОРСКИ	7	10	27	53	13
МЛАДОСТ	12	11	14	42	21
ВЛАДИСЛАВ ВАРНЕНЧИК	13	16	18	24	29
СЕЛА КРАЙ ВАРНА	44	-	6	17	33

Табл. 39

РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ПРЕЦЕНКИТЕ ЗА ВЪВЕЖДАНЕТО НА ОЦЕНКА ЗА ПОВЕДЕНИЕ В УЧИЛИЩЕ ПО ОСНОВНИ КАТЕГОРИИ УЧЕНИЦИ

АНАЛИТИЧНИ РАЗРЕЗИ	Преценка за въвеждането на оценка за поведение на ученика				
	Всички одобряват	Повечето да	Повечето не	Никой не одобрява	Не могат да преценят
39.1. По пол					

**РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ПРЕЦЕНКИТЕ ЗА ВЪВЕЖДАНЕТО НА ОЦЕНКА ЗА ПОВЕДЕНИЕ В
УЧИЛИЩЕ ПО ОСНОВНИ КАТЕГОРИИ УЧЕНИЦИ**

АНАЛИТИЧНИ РАЗРЕЗИ	Преценка за въвеждането на оценка за поведение на ученика				
	Всички одобряват	Повечето да	Повечето не	Никой не одобрява	Не могат да преценят
МЪЖЕ	15	7	16	33	29
ЖЕНИ	13	9	18	37	23
39.2. По клас					
VIII клас	8	5	11	48	28
VII клас	6	11	20	43	20
VI клас	23	4	20	29	24
V клас	24	12	18	15	31
39.3. По вид училище					
Проф. гимназии	8	4	15	31	42
Общ. гимназии	9	5	5	49	32
СОУ	14	14	24	26	22
ОУ	16	8	16	36	24
39.4. По територия					
Център	13	9	15	42	21
Широк център	16	4	22	26	32
Периферия	14	16	14	26	30
39.5. По райони на града					
Одесос	14	11	18	42	15
Приморски	13	6	8	42	31
Младост	16	4	22	26	32
Вл. Варненчик	7	16	13	29	35
Села край Варна	33	17	17	17	14

РАЗДЕЛ V.

СВОБОДНОТО ВРЕМЕ НА УЧЕНИЦИТЕ

Табл. 40

СРАВНЕНИЕ НА ОБСТАНОВКАТА У ДОМА И В УЧИЛИЩЕ (в %)	
И на двете места е приятно!	40
У дома е по-приятно!	49
В училище е по-приятно!	7
И на двете места не е приятно!	4

Табл. 41

РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА СРАВНИТЕЛНИТЕ ОЦЕНКИ ЗА ДОМАШНАТА И УЧИЛИЩНАТА ОБСТАНОВКА ПО ОСНОВНИ КАТЕГОРИИ УЧЕНИЦИ				
АНАЛИТИЧНИ РАЗРЕЗИ	Сравнение на обстановката у дома и в училище			
	Приятно и на двете места	У дома	В училище	Неприятно и на двете места
41.1. По пол				
Мъже	37	54	4	5
Жени	43	43	11	3
41.2. По клас				
VIII клас	45	46	7	2
VII клас	53	35	8	4
VI клас	30	60	5	5
V клас	29	59	6	6
41.3. По вид училище				
Професионални гимназии	42	54	4	-
Общински гимназии	42	51	5	2
СОУ	43	41	8	8
ОУ	38	52	7	3

РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА СРАВНИТЕЛНИТЕ ОЦЕНКИ ЗА ДОМАШНАТА И УЧИЛИЩНАТА ОБСТАНОВКА ПО ОСНОВНИ КАТЕГОРИИ УЧЕНИЦИ

АНАЛИТИЧНИ РАЗРЕЗИ	Сравнение на обстановката у дома и в училище			
	Приятно и на двете места	У дома	В училище	Неприятно и на двете места
41.4. По социален статус на семейството				
ЖИВЕЯТ БОГАТО, БЕЗ НИКАКВИ ЛИШЕНИЯ	32	52	11	5
ЖИВЕЯТ СПОКОЙНО, БЕЗ СЕРИОЗНИ ПРИТЕСНЕНИЯ ЗА СРЕДСТВА	42	50	5	3
ЖИВЕЯТ ПРИТЕСНЕНО ЗА СРЕДСТВА	31	45	14	10
ЖИВЕЯТ СИЛНО ПРИТЕСНЕНО ЗА СРЕДСТВА	100	-	-	-

Табл. 42

ПРЕДПОЧИТАНИ ЗАНИМАНИЯ ПРЕЗ СВОБОДНОТО ВРЕМЕ НА УЧЕНИЦИТЕ, ПОСОЧЕНИ ОТ ТЯХ НА ПЪРВО МЯСТО (в %)	
ИНТЕРНЕТ, ПРЕД КОМПЮТЪРА	27
ИЗЛИЗАНЕ, ИГРА НАВЪН С ПРИЯТЕЛИ	20
СПОРТ, ТАНЦИ	15
СЛУШАНЕ НА МУЗИКА	6
УЧЕНЕ	5
ЧЕТИВО	4
ПРЕКАРВАНЕ НА ВРЕМЕ СЪС СЕМЕЙСТВОТО	4
ИЗКУСТВО – РИСУВАНЕ, ПЕЕНЕ, МУЗИКАЛЕН ИНСТРУМЕНТ	3
ТЕЛЕВИЗИЯ	3
ИГРИ – КАРТИ, ШАХ, АТАРИ И ДР.П.	3
РАЗХОДКА, ЕКСКУРЗИЯ	2
ОБЩУВАНЕ С ПРИЯТЕЛИ, ПО ТЕЛЕФОНА, НА ГОСТИ	2

ПРЕДПОЧИТАНИ ЗАНИМАНИЯ ПРЕЗ СВОБОДНОТО ВРЕМЕ НА УЧЕНИЦИТЕ, ПОСОЧЕНИ ОТ ТЯХ НА ПЪРВО МЯСТО (в %)	
ХОДЕНЕ ПО МАГАЗИНИТЕ	1
ПОСЕЩЕНИЕ НА КУЛТУРНИ ПРОЯВИ (КИНО, ТЕАТЪР)	1
ПОСЕЩЕНИЕ НА ЗАВЕДЕНИЯ	1
ПОЧИВКА ВКЪЩИ, СПАНЕ	1
ЗАНИМАНИЯ С ДОМАШЕН ЛЮБИМЕЦ	1
ДРУГО – ОБЩО	1

Табл. 43

ПРЕДПОЧИТАНИ ЗАНИМАНИЯ ПРЕЗ СВОБОДНОТО ВРЕМЕ НА УЧЕНИЦИТЕ, ПОСОЧЕНИ ОТ ТЯХ НА ВТОРО МЯСТО (в %)	
ИНТЕРНЕТ, ПРЕД КОМПЮТЪРА	22
ИЗЛИЗАНЕ, ИГРА НАВЪН С ПРИЯТЕЛИ	17
СПОРТ, ТАНЦИ	12
ТЕЛЕВИЗИЯ	11
ЧЕТИВО	5
УЧЕНЕ	5
ОБЩУВАНЕ С ПРИЯТЕЛИ, ПО ТЕЛЕФОНА, НА ГОСТИ	5
СЛУШАНЕ НА МУЗИКА	5
ПРЕКАРВАНЕ НА ВРЕМЕ СЪС СЕМЕЙСТВОТО	3
ПОЧИВКА ВКЪЩИ, СПАНЕ	3
ИГРИ – КАРТИ, ШАХ, АТАРИ И ДР.П.	3
ИЗКУСТВО – РИСУВАНЕ, ПЕЕНЕ, МУЗИКАЛЕН ИНСТРУМЕНТ	2
ЗАНИМАНИЯ С ДОМАШЕН ЛЮБИМЕЦ	2
ХОДЕНЕ ПО МАГАЗИНИТЕ	1
РАЗХОДКА, ЕКСКУРЗИЯ	1
ПОСЕЩЕНИЕ НА КУЛТУРНИ ПРОЯВИ (КИНО, ТЕАТЪР)	1

ПРЕДПОЧИТАНИ ЗАНИМАНИЯ ПРЕЗ СВОБОДНОТО ВРЕМЕ НА УЧЕНИЦИТЕ, ПОСОЧЕНИ ОТ ТЯХ НА ВТОРО МЯСТО (в %)

ПОСЕЩЕНИЕ НА ЗАВЕДЕНИЯ	1
ДОМАКИНСТВАНЕ, ПОМАГАНЕ ВКЪЩИ	1

ИЗВОДИ ОТ ИЗСЛЕДВАНЕТО

В изследването участваха 23 класа от варненски училища, с 453 лица във възрастовата група 11 – 14 години. По-голямата част от анкетираните са съпричастни към тревогата на родители и учители, предизвикана от увеличаващите се прояви на агресия сред учениците на тяхната възраст.

Агресия е всяка форма на поведение, насочено към оскърбяване и причиняване на вреда на друго живо същество, което не желае подобно общуване. Тя е мотивирано деструктивно поведение, което противоречи на нормите и правилата на съществуване на хората в обществото. Агресията нанася вреди на обектите на нападение, носи физически щети и психически дискомфорт. Участниците в дискусиата, проведена във фокус-групите, без особени затруднения определят агресията като “нежелан натиск”, като “съзнателно, но най-често безпричинно физическо или психическо нараняване”.

Не е без значение фактът, че участниците в изследването, които оценяват ситуацията като много сериозна (25%), и възприемащите я като сериозна (21%), взети заедно, са с 8% по-малко от останалите. (табл. 8). За 31% “това са просто емоции”, а за 3% “няма такова нещо”. Тревожен е фактът, че 20% нямат критерий за агресията, не я разпознават или нямат чувствителност, сетива, за проявите ѝ в заобикалящата ги среда. Запознаването с резултатите от цялото изследване и от дискусиите във фокус-групите с ученици и родители е основание още в самото начало на анализа да се насочи вниманието към различната роля на семейството.

Може да се разсъждава и за тези, които възприемат ситуацията като много сериозна или сериозна. До каква степен тази оценка е резултат от личен опит, е трудно да се каже. Всичко това би могло да бъде по-ясно, ако децата се познават добре и възрастните са спечелили тяхното доверие.

Интересна информация се съдържа в аналитичните разрези на оценките за агресията по основни категории ученици. (табл. 9.1). Преценяващите ситуацията като много сериозна по пол са наравно – по 25%, като сериозна я възприемат 27% от жените срещу 16% от мъжете. За 34% от мъжете и 29% от жените няма нищо сериозно, а 21% от мъжете и 16% от жените не могат да я преценят. Ниският праг на поносимост към агресията и нежеланието да се преценява действителността са тревожен факт, защото те са благоприятна предпоставка за агресивно поведение.

Петте оценки за агресията придобиват още по-конкретни количествени характеристики, когато се разглеждат по класове. (табл. 9.2.). За 43% (21:22) от осмокласниците ситуацията е много сериозна и сериозна, а други 40% я оценяват с “нищо сериозно”. За същите оценки съотношението в другите класове се променя: в пети клас за 39% тя е много сериозна и сериозна, а за 28% – нищо сериозно; в шести клас – 48% срещу 25%; в седми клас – 57% срещу 29%. С промяната в училищната среда в осми клас вниманието и енергията се насочват към нови приоритети – запознанства, по-труден учебен материал, нови учители, които изместват агресията като начин за себедоказване. Заслужава особено внимание процентът на тези, които не могат да преценят ситуацията – 28% в пети клас и 26% в шести клас. В избора на този отговор се крие тревожност и недостатъчна ориентираност, за да идентифицират учениците определени поведенчески прояви като агресия.

С “нищо сериозно” отговарят 46% от учениците в професионалните гимназии, 37% в общинските гимназии, 34% в СОУ и 27% в ОУ. От гледна точка на териториалното местоположение, 65% от учениците, които учат в периферията на града, оценяват ситуацията като много сериозна и сериозна, срещу 44% – в центъра и 40% – в широкия център. (табл. 9.3 и 9.4). В случаите, когато територията на живеене съвпада с територията на училището, в стила на общуване се намесват, преплитат част и от битовите съседски отношения между семействата. Отрицателният заряд на някои от тях се пренася и в училище, а това провокира агресия в отношенията и между децата. Доказателства за това откриваме и в чувствителната разлика в процентите на тези, които приемат оценката “нищо сериозно” – 35% в центъра, 32% – в широкия център и 15% – в периферията.

Различните оценки за агресията, в зависимост от вида на училището и неговото разположение, може да се обяснят и с други причини. Например с постигнатите в съответните училища хармония и доверие във взаимоотношенията между учениците и между учители и ученици, които не създават условия за провокиране на агресивно поведение. Или с по-чувствителното присъствие на компетентните органи и институции, които гарантират необходимия ред и дисциплина. Във всички случаи се налагат конкретни мерки на контрол и наблюдение върху територията на училищата и около училищата, особено в периферията на града.

Подобни въпроси, размисли и изводи провокира и съотношението на оценките ситуацията като много сериозна и сериозна в район “Одесос” – 46%, в район “Владислав Варненчик” – 70% и в селата край Варна – 50%. (табл. 9.5). Най-високият процент и по петте аналитични разреза за оценка “много сериозна” – 39%, е на учениците от селата край Варна и 36% от район “Владислав Варненчик”. Характерното за населението и на двата района разнообразие от социални статуси и етноси е предпоставка за определени трудности в постигането на толерантност, за повече конфликти, а оттам и за повече срещи с агресията като средство за тяхното разрешаване.

Централната част на града предлага на учениците повече възможности за занимания през свободното време, за разтоварване на натрупаната енергия, което води до доближаване на процентните измервания на противоположните оценки: като много тревожна и тревожна оценяват ситуацията 44% от учениците в центъра и 45% – от район “Одесос” срещу 35% – за оценка “нищо сериозно” в центъра и 36% – в район “Одесос”.

Процентите, които бележат отговорите на предложените в табл. 10 общо 14 прояви на агресия показват разделителната способност на учениците на възраст от 11 до 14 години както към физическата, така и към словесната форма на агресия, но впечатляваща е чувствителността им към словесната агресия: заплашване – 53%; нецензурни думи – 39%; подигравка, присмиване – 23%.

Привлича вниманието възприемането на спора като проява на агресия – на девето място с 13%. Затова факторите със социализиращо въздействие върху децата – семейството, училището, медиите – не трябва да пропускат, а да формират отношение към различните форми на общуване. Една от тях е спорът, но дали начинът, по който се води между възрастните, между тях и децата, ги учи да възприемат участието си в спор като начин за интелектуално утвърждаване, за защита на определена лична позиция, която може да се промени в резултат на нови аргументи? Ако тези първи уроци липсват, те ще възприемат спора с връстниците си, а по-късно и с всички останали, като средство за груби нападки към опонента, който стереотипно се възприема като противник. В училище децата рядко се предразполагат към водене на спорове по вълнуващи ги теми, които, от една страна, могат да насочват част от енергията им – физическа, психическа, интелектуална – към подготовка за тях, а, от друга страна, да им помагат да осмислят различните начини за утвърждаване в колектив.

Табл. 11 предлага скъла от 18 причини, които са подредени от самите участници (с право да посочват повече от един отговор). Седем от причините са пряко свързани с взаимоотношенията деца – възрастни и са конкретен израз на разбирането, усещането на децата за въздействието им, което не винаги е в тяхна полза. Открояват се две относително самостоятелни групи причини за агресия – свързани със семейството и с възрастните. От групата на причините в семейството с 51% на първо място като причина за агресия е посочен слабият родителски контрол. Оценявайки родителския контрол като слаб, децата изразяват своята потребност от правила и ориентири, а може би и безпомощност сами да се справят със ситуацията в живота си. Трудно е сами да осмислят съвкупността от сложни чувства и емоции, съпроводени със силни вътрешни конфликти, и да търсят изход от тях. Изискването на контрол, който да определя границите на поведението, е израз на потребността на детето публично да разкрие вътрешното си противоречие и да поиска помощ от възрастните. За самото дете е много важно възрастните да се справят с неговата агресия, тъй като това е сигурен знак за защита както от самото него, така и от заобикалящия го свят. На второ място с 47% са проблемите в семейството, на седмо място с 26% – неблагоприятните условия за възпитание в семейството.

Най-яркият социален пример на агресия за децата са техните родители и начините, по които те разрешават проблемите в семейството. Недостатъчното внимание в семейството, неудовлетворената потребност от любов и моделът “както се обръщат, отнасят с мене, така ще се обръщам, отнасям и аз с другите” са сред основните причини за детската агресия.

Отговорите на други въпроси от анкетната карта дават основание изпреварващо да се акцентира върху тревогата на децата от липсващия им емоционален комфорт в семейството, както и върху отношението им към финансовите проблеми. С 16-ата позиция на финансовите проблеми в класацията учениците убедително показват на нас, възрастните, че високият социален статус и финансови възможности не могат да компенсират или заменят липсата на емоционална връзка между деца и родители. От друга страна, финансовите проблеми са основна причина за системни ограничения в семейството. Ограниченията сами по себе си създават почва за натрупваща се враждебност и ескалация на амбивалентни чувства, които са предпоставка за създаване на конфликтна среда и причина за агресия. Рядко в българското семейство се постигат градивни решения спрямо налаганите ограничения – поради трудното им възприемане в съвременното ни общество и атеистичните нагласи в него. (табл. 34).

Втората група причини засяга възрастните изобщо – в семейството, училището, на улицата, в по-близката и по-далечна за децата социална среда, хората, които влияят върху формирането на аз-концепцията на детето, на неговата личност. За 18% от участниците неблагоприятната обстановка в училище е причина за агресията сред младите хора.

Поведение на възрастните, което учи на агресия в отношенията с другите, е довод в подкрепа на съществуващи дефицити в социално и интелектуално отношение и на липса на хармонични отношения между деца и родители, унаследявано поколения наред. Разрушената връзка със семейството често е в основата на жаждата за власт. Да бъдеш главен, силен, всички да се съобразяват с теб, да си лидер и да владееш механизмите на надмощие са основните характеристики на съвременния модел на властта, утвърждаван във всекидневието ни по всички възможни начини. Авторитарно поведение обикновено се наблюдава при деца с егоистични черти на характера. Егоизмът е сякаш неизбежен за личността в комерсиалното и консуматорско общество и може да се разглежда като частен случай на агресивност, проявена вследствие на психологически проблем – болезнена липса и изискване на внимание.

Сред причините за агресия се посочват отрицателното самовъзприемане – 16%, страхът като “защитна реакция” – 25%, индивидуалните психични свойства – 20%, умората – 14% – типични примери за психологически проблеми. Те не само разкриват, а и доказват убедително необходимостта от системна работа на специалисти по психология, социология, етика, естетика и право в училище. Сегашната практика педагогическият съветник да работи в няколко училища, за да отговори на формални изисквания за брой часове, е неразумен компромис за сметка на физическото и психическото здраве,

на духовното израстване на децата. Позицията на родителите в критични ситуации може да продуцира и моделира проблемите на детето като психологично отклонение или психологична пълноценност.

Съвкупността от стресогенни фактори, нарастващи в условията на конфликтна и нестабилна социална среда, засилва напрегнатостта в междуличностното общуване и подчертава психичните, емоционални и волеви качества на индивида. Така под влияние на обществените фактори и възпитание агресивността се обуславя и като поведение, и като състояние на личността.

Всяко четвърто дете в проучването определя влиянието на медиите като основна причина за агресията сред младите хора. Средствата за масова комуникация (СМК) в значителна степен влияят върху процесите на идентификация на личността и усвояването на социални модели на поведение. Чрез тях децата постоянно са подложени на социална агресия и всекидневно са провокирани да търсят зависимостта между насилието на “героите” и реалното поведение. СМК правят изключително достъпни за децата основните стереотипи за активизиране и моделиране на агресивността към другите и към самия себе си. Всяко дете, в зависимост от своите възрастови, физиологични и психологични особености, социална и семейна среда и опит, по различен начин възприема, усвоява и възпроизвежда стереотипите и моделите, които наблюдава в реалния живот.

Табл. 12, 13 и 14 разкриват отношението на учениците към агресията като средство за постигане на добри неща – доколко и в какви случаи допускат прилагането ѝ с такава цел, зависи ли това от пол, вид на училището и местоположението му. Само 5% са тези, които от предложените четири възможни избират отговора “Агресията помага, и то доста често!” Те са убедени в силата на отрицателното доминиране и изразяването на болезнените си емоционални преживявания чрез агресия, независимо от значимостта на мотива за нея. Децата, посочили отговора “Не може да се постигне нищо добро с агресия!” са от семейства, в които е постигнато намаляване на стресогенните ситуации и се поощрява общуването и изразяването на отрицателните чувства и емоции чрез приемливи, допустими средства. По този начин се преодолява деструктивността на детската агресивност и нейната сила се пренасочва в настойчиво постигане на поставените цели и формиране на творчески потенциал. В отговорите “Не може да се постигне нищо добро с агресия!” и “В повечето случаи не може да се постигне нищо добро с агресия, но има изключения!” има известно колебание, което подсказва, че учениците са наблюдавали, чували или участвали в такива случаи. 15% “не могат да преценят”.

Най-висок процент ученици с отговор, че с агресия нищо добро не се постига, са: по пол – 51% жени и 38% мъже; по класове – 53% в шести клас; по вид училище – 53% в СОУ; по територия – 51% в училища от периферията на града; по райони на града – 53% в район “Владислав Варненчик”. От три до шест пъти по-висок е процентът на избралите отговора “Помага, и то често!” от училищата в селата край Варна. (табл. 13.5). Този резултат корелира с посочения в табл. 9.5.

С избора на едно от предложените пет твърдения (табл. 14) учениците конкретизират обстоятелствата, при които приемат проявите на агресия. Отговорите на твърдението “Човек може да прояви агресия, когато защитава своя живот” не се различават съществено и когато става дума за агресия при защита на близък или приятел. И в двата случая става дума за живота като физическо оцеляване.

72% от учениците оправдават агресията, ако тя се налага за осъществяване на значими цели в живота им. (табл. 14.2). Тези позиции разкриват различните измерения и критерии за постоянното присъствие на агресията във всекидневието ни, но и това, че тя е разпознаваема от децата. Доказателство за това твърдение е и фактът, че всеки втори анкетиран може да постъпи малко по-агресивно, когато някой не разбира от думи, а трябва да си понесе наказание.

Интересна е зависимостта между реда и агресията в отговорите във връзка с твърдението “За да има ред, трябва да се използва и нещо по-агресивно”. 53% са тези, които са напълно или донякъде съгласни. Отношението към агресията като поредица от силови мерки, които доминират над законните мерки при осигуряването на ред, провокира размисли за познанията на учениците за нормативната и правна основа на реда – важно условие за тяхното спазване. А те са необходими като условие за познаване, разбиране, търсене и гарантиране на личните права и отговорности на всеки гражданин. Тяхната липса се отразява върху качеството на обучението и възпитанието, но тя става явна, когато се появят прояви на агресия и деиндивидуализация.

Табл. 15 и 16 дават отговори на въпросите за обектите и средата за проява на агресия. Тези отговори доказват, че в общуването между връстници позитивната комуникация не е основно средство за разрешаване на спорове и конфликти. За нови територии на влияние, за доказване на предимства и физическа сила най-често се прилага правилото “На всяко действие – противодействие!” Агресията върху предмети може да се определи като съзнателно подмяне на живия обект с неодушевен, за да се освободи натрупаната отрицателна енергия. Това, от една страна, е знак за равнище на самообладание и самоконтрол, а, от друга страна, възниква въпросът за риска от ситуации, които могат да провокират пренасочване на натрупаните негативни емоции в агресивно действие.

Главна среда за проява на агресия е училището, но извън час; на второ място – улищата, на трето – учебният час. На пръв поглед нищо неочаквано, защото две трети от времето на учениците през деня преминава в училище – в средата на техните съученици. В същото време възникват въпросите: Защо този факт не е достатъчно основание за възрастните – родители, учители, представители на отговорните институции – да решат проблема за липсващия контрол и принижена отговорност за това, което става в двора на българското училище? (През дните, когато приключваше работата по изследването, Разград беше разтърсен от смъртта на ученик в училищния двор, причинена от юмручен удар, а в Самоков дете нанесе рана с нож в гърдите на свой съученик.) Кога ще извървим пътя от сензационните медийни новини до конкретните бързи, но не кампанияни, мерки от страна на институ-

циите за решаване на проблемите, които да бъдат преодолені, вместо да вземат поредните жертви? Вината и отговорността са на възрастните!

В табл. 17 и 18 се разкрива становището на респондентите за средата за проява на агресия спрямо ученици и за субектите на агресия и насилие спрямо тях. В предпочетеня от 32% отговор (на фона на заредената с агресия заобикаляща ги среда), че не са забелязали, се крие както страх, така и бездушие, апатия към случващото се с тях и с връстниците им.

Въпросът в табл. 18 изисква учениците да посочат субектите на насилието спрямо младите хора. Самите те, в дискусиите с тях, най-често определят агресията като “нежелано физическо и психическо насилие”. След всичко споделено дотук за агресията, 67% от участниците не посочват насилниците – предпочитат мълчанието. Всъщност анализът на отговорите, в които насилниците не са скрити, а са конкретизирани, показва, че мълчанието не е случайно и в този случай дори е най-категоричният отговор. В него се съдържа преди всичко страх както от по-големи деца, ученици и връстници, така и от възрастните. Страхът предизвиква у подрастващите интерес към усвояване и пренасяне на модели на насилие, за да оцеляват преди всичко физически. Основания за това твърдение има в отговорите за честотата на агресията, за участниците в изследването като обект на агресия и за реакцията им в тези случаи. Обект на агресия са били 63% от децата. (табл. 19, 20, 21, 22). На агресията отвръщат с агресия 45%, от които 58% често са били обект на агресия; 44% – рядко, а 40% – само веднъж. 25-те процента на тези, които също често са били обект на агресия, но я понасят, без да реагират, формират скрита група на неизвестни бъдещи трансформации на натрупаното недоволство. Към тях през определен етап биха могли да се присъединяват единици както от търсещите помощ от друго, така и от реагиращите по друг начин. Наслоените емоционални преживявания по-късно може да се проявят като силно безпокойство, депресия, срам, вина, ревност. Те може да бъдат в основата на разстройство на личността и причина за агресия – преднамерена или непреднамерена, очакваща отключващ момент и мотив.

Поредно доказателство за всекидневното присъствие и разпознаване на агресията са отговорите на анкетираните в табл. 23 и 24. На първите пет места с проценти между 62 и 26 са словесните форми на агресия, последвани от физическите ѝ прояви. Повече от впечатляващ и тревожен е фактът, че 81% от анкетираните деца са се срещали с агресията, независимо под каква форма, през последния месец. За останалите 19% може да се предполага, че имат причина да не разкриват истината или че вече някой е допринесъл за притъпяване на тяхната чувствителност към агресията.

Въпреки разкрепостените форми на общуване и привидно по-либералните отношения между поколенията, 39% от анкетираните смятат, че родителите имат право при вина да ги накажат, а 28% приемат наказанието от родителите само в изключителен случай. В тези 67% се преплитат останки от българския патриархален модел на отношенията в семейството, спектър към родителите, самокри-

тичност и възпитавано чувство за вина. Едновременно с това отговорите може да се разглеждат и като разбиране на младите хора за справедливостта и за наказанието като мярка, съответстваща и съразмерна на постъпката, а не като проява срещу личността.

По различен начин се възприема необходимостта от информираност на родителите за поведението на децата в зависимост от това, кой е субектът на информацията за тях. (табл. 27 и 29). Тези, които са убедени, че училището има право да информира родителите за поведението на техните деца (почти половината), правят връзка между информираност и отговорност на родителите. Това е потвърждение за създадени позитивни връзки, форми на общуване и доверие в семейството. Отговорите на останалите може да се разглеждат като недоверие, страх или негативизъм в отношението на децата спрямо родителите, несигурност в начините, по които ще бъде използвана информацията за тях.

Когато става дума за контрол и информираност на родителите от страна на властите за поведението на техните деца извън училище, процентите на отрицанието и колебанието са 45 срещу 52. Увеличават се и тези, които не могат да преценят.

Децата приемат за естествено училището да информира родителите им за тяхното поведение, но не са така убедени в необходимостта те да бъдат информирани и от властите за поведението им извън училище. Най-високият процент на приемащите информираността на родителите от властите – 40% – е в училищата на район “Владислав Варненчик”; 36% – общо за училищата в периферията на града; 35% – в професионалните гимназии, 33% – в пети клас и 32% – при мъжете. Категоричният отказ, изразен с отговора “В никакъв случай” варира от 27% – за учениците в шести клас, до 9% – за учениците от район “Владислав Варненчик”.

Табл. 30 отразява неспособността на децата да разпознават престъплението от други прояви на агресия. Не е случайно, че 64% не отговарят на въпроса за проявите на учениците, които техните връстници смятат за престъпление. Те нямат необходимата за възрастта си информация и в събирателното понятие *противообществени прояви* на малолетни и непълнолетни не разграничават обикновените девиантни прояви на връстниците си, които нямат престъпен характер, от деянията с обективни признаци на престъплението, които, съгласно специализирани закони, не може да бъдат квалифицирани като престъпления, тъй като липсва вина с оглед на възрастта на извършителя. Това може да се постигне, ако те, както и техните родители, системно получават необходимите знания за правните и обществените норми. Въпросът е принципен – става дума за формиране на положително отношение към нормите на живот в обществото, към правата и отговорностите от най-ранна възраст. В полза на това твърдение са и 16%, които твърдят, че няма закон за закрила на детето и това е грижа на родителите и на самите деца. (табл. 32).

Табл. 31 дава информация за връзката, която правят респондентите на проявите кражба, сериозна обида, бой и нараняване на някого със съответната степен на наказание. На възраст 11 – 14 години най-голяма чувствителност се проявява към физическото насилие и нараняване.

Предпочитанията на децата към възпитателната мярка показват, че те не я познават като алтернативна на наказанието мярка за възпитателно въздействие спрямо малолетните или непълнолетните, съгласно Закона за борба срещу противообществените прояви на малолетните и непълнолетните (ЗБППМН). Навреме поднесената информация и запознаването с регламентираните изменения и форми на възпитателната мярка, от най-леката мярка – “предупреждение”, до най-тежката – “предупреждение за настаняване във възпитателни училища”, ще усилва респекта и уважението на подрастващите към закона навсякъде и във всичко, което вършат. Ще се формира чувство за отговорност при използване на правото на избор за техните постъпки и поведение – настоящи и бъдещи.

Интересен е фактът, че децата и в трите случая допускат и варианта “Нищо за ученика, а наказание за родителите му” – от 8 до 9%. Той може да показва както повишена високостепенност и критичност към родителите, така и липса или невъзможност да се носи отговорност от страна на децата.

Запознаването с данните от табл. 33 предоставя достатъчно силни доводи в полза на осъзнатата от самите анкетираны ученици необходимост от информация и знания за поведението в обществото и спрямо другите хора. Най-големи са очакванията им към училището. 24% не дават конкретен отговор на въпроса кой и как да ги осведомява, което най-вероятно е свързано с липсата на личен опит и на информация. Тези данни показват разнопосочните интереси, различно равнище на информираност и на натрупан социален опит на днешните деца.

Таблиците 34, 35 и 36 отразяват в обобщен вид отговорите на въпросите, с които респондентите са провокирани да изразят позиция за полезността от въвеждането на религиозно обучение в училище и предпочитанията си към религиите. Високият процент на тези, според които това “няма да е полезно” – 40%, и 14-те процента на отговорилите с “по-скоро не” са резултат както от прекъснатата за дълго традиция в религиозното обучение, така и на недостатъчната информация за успешните опити на църквата да помага за решаване на сериозни проблеми на младото поколение. Тези резултати подсказват косвено, че при всяко второ дете и семейство липсват традициите на християнското семейство.

Оценките за полезността от религиозно обучение в училище по категории на учениците са разпределени съобразно отговорите в пет аналитични разреза: по пол, клас, вид на училището, територия, райони на града. Най-високият процент на положителна оценка, съдържаща се в отговорите “Ще е полезно” и “По-скоро да”, е в училищата на селата край Варна – 58%, следван от районите “Одесос” и “Владислав Варненчик”. Стойностите на отрицателната оценка са по-високи.

Отговорилите положително на въпроса за необходимостта от въвеждане на религиозно обучение в училище 30% изразяват предимно плуралистични предпочитания – 9% са за изучаване на всички

ки религии и 10% – на широко разпространените в България религии. Правото на избор на ученика защитават 7% от анкетираните, а 4% не могат да преценят.

Таблиците 37, 38 и 39 са свързани с преценките на учениците и техните връстници за въвеждането на униформа, вечерен час и оценка за поведението на ученика в училище. Негативизмът и в трите случая е изразен чрез убедителна подкрепа на отговора “Никои не го одобрява”. Най-много преценки “Всички и повечето одобряват” дават учениците от селата край Варна. Тези резултати показват, че анкетираните разпознават контрола само като вид рестрикция, а не в гравивните му измерения. 24% от децата в пети клас одобряват въвеждането на оценки за поведение. Тази възрастова зависимост показва все още изразената нужда от одобрение от възрастния човек. Сред възрастните в реално заобикалящата децата среда те търсят не само моделите за подражание, а и одобрението от значимия за тях възрастен. Половината от учениците в селата одобряват оценките за поведение – ярко доказателство за нуждата от ясни и точни правила в затвореното общество. Децата сами осъзнават, че чрез спазването им личността се интегрира по-лесно в средата на другите. Постигнатото подобно, близко до поведението на другите поведение, оценено по ясни критерии, е предпоставка за по-сигурен, без-проблемен живот.

Табл. 40 представя отговорите на въпроси, които изискват сравнение на обстановката у дома и в училище – почти половината отговарят, че у дома е по-приятно, а за 40% и на двете места е приятно. Само за 4% от участниците в изследването и на двете места не е приятно. Тези деца изискват специално внимание, защото при тях назрява остър конфликт между личност и социална среда. В условия на напълно липсваща хармония между тях индивидът е склонен както към прояви на агресия, така и към автоагресия.

Интересно е разпределението на тези деца по социален статус на семейството. (табл. 41). Резултатите показват съпоставимост между финансово осигурените и финансово притеснените, което още веднъж доказва значимостта на общуването, на чувството на любов и внимание в семейната среда. Те са определящи за психическото и физическото здраве на всяко едно дете. При сравняване на оценките за домашната и училищната обстановка при всички аналитични разрези правят впечатление предпочитанията на децата към домашната обстановка. Но все пак за 43% от жените оценките “Приятно и на двете места” и “Приятно у дома” се изравняват. Социалният статус на семействата не се отразява значително на сравнителните оценки на децата. И в тези отговори отново се подчертава жизнената потребност на децата от домашната обстановка и семейния уют. За възрастовата група на участниците в изследването домът е нещо много скъпо и необходимо, а дали това чувство и отношение на децата ще се съхрани и развие в положителна посока, зависи от родителите, от обществото.

Таблиците от 42 до 46 са богати с информация за предпочитаните занимания през свободното време на учениците, които те подреждат по значимост за тях до пето място. Тенденциите, които се открояват, разкриват привлекателните и предпочитани от съвременното поколение занимания, които не винаги съответстват на необходимото и полезното за тази възраст.

Не е изненада, че най-предпочитаното занимание е “Интернет, пред компютъра”. За учениците това е източникът на познания и актуална информация, която в много случаи измества доста назад в класацията по процент на привържениците им четивото, изкуството, спорта. Заниманията, когато запълват по-голямата част или цялото свободно време, може да изразяват желание за бягство от другите изобщо или от семейната среда. Често те са и предпоставка за самотност, затвореност, които може да провокират агресия и автоагресия. В този смисъл с особено положително звучене са предпочитанията към играта навън с приятели; на спорта и танците – традиционен и незаменяем начин за общуване с връстници.

Скромно е присъствието на заниманията с изкуство – само за 3% те са на първо място; за 2% – на второ място и за два пъти по 3% – на трето и четвърто място. Тези данни показват липсата на традиции и навици както в семейството, така и в обществото за ангажиране и осмисляне на свободното време на подрастващите чрез изкуство в подходящи за тях форми. Прекъснатата българска традиция в това отношение би могла да се възстанови като първо държавните и общински институции и органи на властта осигурят условия за достъпност на изкуството за всички деца. За преодоляване на масовото откъсване на децата от изкуството е необходимо извеждането му като приоритет във възпитанието, със съзнанието, че то е в пряка връзка с духовното богатство на съвременното поколение.

Анализираните резултати от емпиричното социологическо изследване оправдават интереса на поръчителя към темата за агресията сред учениците. Този интерес не е резултат от модно увлечение, а израз на загриженост и желание за бърза и компетентна реакция към увеличаването на агресията и насилието сред младите хора и спрямо тях.

Участниците в изследването от възрастовата група на 11 – 14-годишните ученици разкриват по недвусмислен начин чувствителността си към всички проблеми, свързани с агресията в училище и извън училище, в семейството и сред връстниците им. Те възприемат агресията като нееднозначно, многопластово явление в многообразието от нейни форми, видове, прояви, причини.

Осъзнават необходимостта от контрол на поведението си и са строги в оценките както за родителите и семейството, така и за учителите и училището.

Причините за агресивното поведение са много и е наложително да се анализират с участието на специалисти на различни равнища в институциите, които са свързани с обучението и възпитанието на децата. Част от тях може обобщено да се представят в следния ред:

- ↳ Агресията в обществото като цяло влияе върху поведението на децата.
- ↳ Липсата на емоционален комфорт, на общуване в семейството създава условия за натрупване на завист, егоизъм, желание за самоизява по начини, които да накарат другите да те забележат.
- ↳ Индивидуалният стил на учителя влияе върху емоционалното състояние и личните качества на ученика.
- ↳ Чувството на безнаказаност за агресивните постъпки и принизеният контрол провокират прояви на агресия.
- ↳ Липсата на информация и на знания, формиращи оценъчната скала на децата за това, което ги заобикаля, ги прави податливи и уязвими.
- ↳ Деформации в ценностната система и негативно отношение към правните и обществените норми у възрастните се предават като модели за поведение на децата.

Основният фактор за ограничаване, регулиране и преодоляване на агресията при децата е оптимизацията на отношенията с родителите, с хората от най-близката на детето среда. Хармоничните отношения в семейството са гаранция за емоционалното, физическото и психичното здраве на детето и за неговото интелектуално развитие.

ЧАСТ III.

РАЗДЕЛ I.

СОЦИАЛНО-ДЕМОГРАФСКИ ПРОФИЛ НА ИЗВАДКАТА

III възрастова група: 15 – 18 години

Табл. 1

ПОЛ (в %)	
МЪЖЕ	53
ЖЕНИ	47

Табл. 2

МЕСТОЖИВЕЕНЕ НА УЧЕНИЦИТЕ (в %)	
ОДЕСОС	16
ПРИМОРСКИ	20
МЛАДОСТ	19
ВЛАДИСЛАВ ВАРНЕНЧИК	19
АСПРУХОВО	11
ДРУГИ НАСЕЛЕНИ МЕСТА	15

Табл. 3

СОЦИАЛЕН СТАТУС НА СЕМЕЙСТВАТА НА УЧЕНИЦИТЕ (в %)	
ЖИВЕЯТ БОГАТО, БЕЗ НИКАКВИ ЛИШЕНИЯ	8
ЖИВЕЯТ СПОКОЙНО, БЕЗ СЕРИОЗНИ ПРИТЕСНЕНИЯ ЗА СРЕДСТВА	74
ЖИВЕЯТ ПРИТЕСНЕНО ЗА СРЕДСТВА	16
ЖИВЕЯТ СИЛНО ПРИТЕСНЕНО ЗА СРЕДСТВА	2

Табл. 4

РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ ПО КЛАСОВЕ (в %)	
ХІІ КЛАС	22
ХІ КЛАС	26
Х КЛАС	22
ІХ КЛАС	30

Табл. 5

РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ ПО ВИД УЧИЛИЩЕ (в %)	
ПРОФЕСИОНАЛНИ ГИМНАЗИИ	44
ОБЩИНСКИ ГИМНАЗИИ	35
СОУ	21
ОУ	-

Табл. 6

РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ ПО ТЕРИТОРИЯ НА ГРАДА, В КОЯТО Е УЧИЛИЩЕТО (в %)	
ЦЕНТЪР	45
ШИРОК ЦЕНТЪР	45
ПЕРИФЕРИЯ	10

Табл. 7

РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ ПО АДМИНИСТРАТИВЕН РАЙОН НА УЧИЛИЩЕТО (в %)	
Одесос	25
ПРИМОРСКИ	33
Младост	32
Владислав Варненчик	2
Аспарухово	8
Села, квартали край Варна	-

РАЗДЕЛ II.

РАЗБИРАНЕ И ОЦЕНКИ НА УЧЕНИЦИТЕ ЗА АГРЕСИЯТА

Табл. 8

ОЦЕНКА ЗА АГРЕСИЯТА В ОТНОШЕНИЯТА МЕЖДУ МЛАДИТЕ ХОРА (в %)	
СИТУАЦИЯТА Е МНОГО СЕРИОЗНА	21
СИТУАЦИЯТА Е СЕРИОЗНА	21
ТОВА СА ПРОСТО ЕМОЦИИ, НИЩО СЕРИОЗНО	44
НЯМА ТАКОВА НЕЩО	5
НЕ МОГАТ ДА ПРЕЦЕНЯТ	9

Табл. 9

РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ОЦЕНКИТЕ ПО ОСНОВНИ КАТЕГОРИИ УЧЕНИЦИ					
АНАЛИТИЧНИ РАЗРЕЗИ	Оценки за агресията в отношенията между учениците				
	Много сериозна	Сериозна	Нищо сериозно	Няма такава неща	Не могат да преценят
9.1. По пол					
МЪЖЕ	21	15	46	6	12

РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ОЦЕНКИТЕ ПО ОСНОВНИ КАТЕГОРИИ УЧЕНИЦИ					
АНАЛИТИЧНИ РАЗРЕЗИ	Оценки за агресията в отношенията между учениците				
	Много сериозна	Сериозна	Нищо сериозно	Няма такава неща	Не могат да преценят
Жени	22	27	40	6	5
9.2. По клас					
XII клас	24	25	40	1	10
XI клас	15	21	51	9	4
X клас	25	24	43	-	8
IX клас	23	15	41	10	11
9.3. По вид училище					
ПРОФЕСИОНАЛНИ ГИМНАЗИИ	25	18	43	6	8
ОБЩИНСКИ ГИМНАЗИИ	15	25	46	6	8
СОУ	24	21	40	4	11
9.4. По територия					
ЦЕНТЪР	19	25	45	3	8
ШИРОК ЦЕНТЪР	22	17	44	9	8
ПЕРИФЕРИЯ	30	21	37	2	10
9.5. По райони на града					
Одесос	17	26	50	4	3
Приморски	22	21	42	4	11
Младост	21	16	43	10	10
Владислав Варненчик	50	13	37	-	-
Аспарухово	26	23	37	3	11

Табл. 10

РАЗБИРАНЕ НА СЛЕДНИТЕ ПРОЯВИ КАТО АГРЕСИЯ (в %)	
Бой	90
Заплашване	56

РАЗБИРАНЕ НА СЛЕДНИТЕ ПРОЯВИ КАТО АГРЕСИЯ (в %)	
Счупване на нещо	40
Обидни думи	32
Нецензурни думи	32
Тръшкане на врата	31
Замахване без удар	28
Удар по масата с ръка	25
Подигравка, присмиване	24
Вдигане на врява	20
Спор	12
Твърдоглавие	7
Правене нещо наопаки	6
Щипане	5
Мълчание при зададени въпроси	3
Друго – общо	2

Табл. 11

ОСНОВНИ ПРИЧИНИ ЗА АГРЕСИЯТА СРЕД МЛАДИТЕ ХОРА (в %)	
Проблеми в семейството	60
Слаб родителски контрол	49
Стремеж към власт	49
Проблеми в общуването с връстниците	41
Егоистични черти на характера	39
Неблагоприятни условия за възпитание в семейството	36
Необходимост от внимание	34
Индивидуални психични свойства	32
Отрицателно самовъзприемане	30
Влияние на медиите	30

ОСНОВНИ ПРИЧИНИ ЗА АГРЕСИЯТА СРЕД МЛАДИТЕ ХОРА (в %)	
СТРАХ, КОЙТО ПРЕДИЗВИКВА “ЗАЩИТНА РЕАКЦИЯ”	28
ФИНАНСОВИ ПРОБЛЕМИ	27
НЕБЛАГОПРИЯТНА ОБСТАНОВКА В УЧИЛИЩЕ	27
ОГРАНИЧЕНА ЛИЧНА СВОБОДА ОТ ВЪЗРАСТНИТЕ	26
НЕУДОВЛЕТВОРЕНИ ПОТРЕБНОСТИ	22
ПОВТАРЯНЕ НА НАБЛЮДАВАНО ПОВЕДЕНИЕ НА ВЪЗРАСТНИТЕ	21
УМОРА	17
ОБЩЕСТВЕНИ ФАКТОРИ	9

Забележка: Сумата от отговорите в тази и в предходната таблица надхвърля 100%, тъй като са посочвани повече от 1 отговор.

Табл. 12

РАЗБИРАНЕ ЗА АГРЕСИЯТА КАТО СРЕДСТВО ЗА ПОСТИГАНЕ НА ДОБРИ НЕЩА (в %)	
НЕ МОЖЕ ДА СЕ ПОСТИГНЕ НИЩО ДОБРО С АГРЕСИЯ!	36
В ПОВЕЧЕТО СЛУЧАИ НЕ МОЖЕ ДА СЕ ПОСТИГНЕ НИЩО ДОБРО С АГРЕСИЯ, НО ИМА И ИЗКЛЮЧЕНИЯ!	50
АГРЕСИЯТА ПОМАГА, И ТО ДОСТА ЧЕСТО!	7
НЕ МОГАТ ДА ПРЕЦЕНЯТ	7

Табл. 13

РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ОЦЕНКИТЕ ПО ОСНОВНИ КАТЕГОРИИ УЧЕНИЦИ				
АНАЛИТИЧНИ РАЗРЕЗИ	Оценки за агресията като средство за постигане на добри неща			
	Нищо добро не се постига	Не, но има и изключения	Помога, и то често	Не могат да преценят
13.1. По пол				
МЪЖЕ	29	55	9	7
ЖЕНИ	44	46	4	6

РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ОЦЕНКИТЕ ПО ОСНОВНИ КАТЕГОРИИ УЧЕНИЦИ				
АНАЛИТИЧНИ РАЗРЕЗИ	Оценки за агресията като средство за постигане на добри неща			
	Нищо добро не се постига	Не, но има и изключения	Помага, и то често	Не могат да преценят
13.2. По клас				
XII клас	27	60	9	4
XI клас	35	51	7	7
X клас	43	43	8	6
IX клас	39	48	3	10
13.3. По вид училище				
ПРОФЕСИОНАЛНИ ГИМНАЗИИ	37	49	7	7
ОБЩИНСКИ ГИМНАЗИИ	36	51	8	5
СОУ	34	53	4	9
13.4. По територия				
ЦЕНТЪР	33	54	7	6
ШИРОК ЦЕНТЪР	40	48	5	7
ПЕРИФЕРИЯ	36	48	9	7
13.5. По райони на града				
ОДЕСОС	34	53	9	4
ПРИМОРСКИ	40	49	5	6
МЛАДОСТ	34	51	6	9
ВЛАДИСЛАВ ВАРНЕНЧИК	50	25	-	25
АСПАРУХОВО	33	53	11	3

Табл. 14

ОТНОШЕНИЕ НА УЧЕНИЦИТЕ КЪМ СЛЕДНИТЕ ТВЪРДЕНИЯ (в %)	
14.1. Човек може да прояви агресия, когато защитава своя живот	
Напълно съгласни	73
Донякъде съгласни	24
Несъгласни	3

ОТНОШЕНИЕ НА УЧЕНИЦИТЕ КЪМ СЛЕДНИТЕ ТВЪРДЕНИЯ (в %)

14.2. Когато трябва да се постигне някаква важна цел в живота, човек може да бъде и агресивен – все пак животът е борба

Напълно съгласни	20
Донякъде съгласни	63
Несъгласни	17

14.3. Когато няма начин да се наложиш над някого, а е важно, остава да опиташ само по агресивен път

Напълно съгласни	10
Донякъде съгласни	39
Несъгласни	51

14.4. Щом трябва да защитиш близък или приятел от някого, който го заплашва, агресията е оправдана

Напълно съгласни	66
Донякъде съгласни	29
Несъгласни	5

14.5. Когато някой не разбира от думи, а трябва да понесе наказание, може да се постъпи и малко по-агресивно

Напълно съгласни	22
Донякъде съгласни	54
Несъгласни	24

14.6. За да има ред, трябва да се използва и нещо по-агресивно

Напълно съгласни	13
Донякъде съгласни	45
Несъгласни	42

РАЗДЕЛ III.

АГРЕСИЯТА КАТО ПРОЯВА И ПОВЕДЕНИЕ НА УЧЕНИЦИТЕ

Табл. 15

ОБЕКТИ НА АГРЕСИВНО ПОВЕДЕНИЕ ОТ СТРАНА НА МЛАДИТЕ ХОРА (в %)	
ВРЪСТНИЦИ	78
ВЪЗРАСТНИ	11
ЖИВОТНИ	4
ПРЕДМЕТИ	7

Табл. 16

СРЕДА ЗА ПРОЯВА НА АГРЕСИЯ ОТ УЧЕНИЦИТЕ (в %)	
НА УЛИЦАТА	69
В УЧИЛИЩЕ, ИЗВЪН ЧАС	67
В УЧИЛИЩЕ, В ЧАС	35
В ЗАВЕДЕНИЯ, НА ОБЩЕСТВЕНИ МЕСТА	28
У ДОМА	7
ДРУГАДЕ	3
НЕ СА ЗАБЕЛЯЗАЛИ	3

Забележка: Сумата от отговорите в тази таблица надхвърля 100%, тъй като са посочвани повече от 1 отговор.

Табл. 17

СРЕДА ЗА ПРОЯВА НА АГРЕСИЯ СПРЯМО УЧЕНИЦИ (в %)	
НА УЛИЦАТА	37
В ЗАВЕДЕНИЯ, НА ОБЩЕСТВЕНИ МЕСТА	17
У ДОМА	14

СРЕДА ЗА ПРОЯВА НА АГРЕСИЯ СПРЯМО УЧЕНИЦИ (в %)	
В училище	11
Другаде	2
Не са забелязали	19

Табл. 18

НАСИЛНИЦИ СПРЯМО МЛАДИТЕ ХОРА (в %)	
Възрастни	17
Родители	11
Връстници	8
Учители	4
Органи на властта (полицаи, охрана)	2
Не са посочили	58

Табл. 19

ЧЕСТОТА НА АГРЕСИЯ СПРЯМО УЧЕНИЦИТЕ – В ЛИЧЕН ПЛАН (в %)	
Често са били обект на агресия	15
Рядко са били обект на агресия	42
Били са обект на агресия само веднъж	7
Никога не са били обект на агресия	36

Табл. 20

РЕАКЦИЯ НА УЧЕНИЦИТЕ ПРИ АГРЕСИЯ СПРЯМО ТЯХ (в %)	
Отвърщат също с агресия	53
Понасят агресията, без да реагират	33
Търсят помощ от другиго	8
Реагират по друг начин	6

Табл. 21

РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА РЕАКЦИИТЕ ПО ОСНОВНИ КАТЕГОРИИ УЧЕНИЦИ				
АНАЛИТИЧНИ РАЗРЕЗИ	Реакция при агресия спрямо учениците			
	Отвърщат с агресия	Понасят агресията, без да реагират	Търсят помощ от друго	Реагират по друг начин
21.1. По пол				
Мъже	54	36	6	4
Жени	51	29	11	9
21.2. По клас				
XII клас	53	35	5	7
XI клас	56	25	8	11
X клас	59	29	9	3
IX клас	47	39	10	4
21.3. По вид училище				
ПРОФЕСИОНАЛНИ ГИМНАЗИИ	53	33	8	6
ОБЩНСКИ ГИМНАЗИИ	48	34	9	9
СОУ	61	27	7	5
21.4. По територия				
ЦЕНТЪР	57	28	8	7
ШИРОК ЦЕНТЪР	47	38	9	6
ПЕРИФЕРИЯ	61	27	5	7
21.5. По райони на града				
ОДЕСОС	58	26	9	7
ПРИМОРСКИ	50	35	8	7
МЛАДОСТ	50	36	8	6
ВЛАДИСЛАВ ВАРНЕНЧИК	83	17	-	-
АСПАРУХОВО	57	29	6	8

Табл. 22

ЗАВИСИМОСТ МЕЖДУ РЕАКЦИИТЕ НА УЧЕНИЦИТЕ И ЧЕСТОТАТА НА ПОНАСЯНЕ НА АГРЕСИЯ СПРЯМО ТЯХ (в %)				
ПОНАСЯНЕ НА АГРЕСИЯ	Реакция при агресия спрямо учениците			
	Отвърщат с агресия	Понасят агресията, без да реагират	Търсят помощ от друго	Реагират по друг начин
Често са били обект на агресия	62	23	8	7
Рядко са били обект на агресия	48	42	6	4
Били са обект на агресия само веднъж	45	29	16	10

Табл. 23

ПРОЯВИ НА АГРЕСИЯ СРЕД УЧЕНИЦИТЕ ПРЕЗ ПОСЛЕДНИЯ МЕСЕЦ (в %)	
Спор	71
Нецензурни думи	50
Твърдоглавие	41
Обидни думи	41
Вдигане на врява	40
Подигравка, присмиване	37
Тръшкане на врата	32
Правене нещо наопаки	28
Мълчание при зададени въпроси	27
Замахване без удар	19
Щипане	19
Бой	18
Удар по масата с ръка	18
Счупване на нещо	16
Заплашване	15
Друго – общо	1

Забележка: Сумата от отговорите в тази таблица надхвърля 100%, тъй като са посочвани повече от 1 отговор.

Табл. 24

ЧЕСТОТА НА ТЕЗИ ПРОЯВИ ПРЕЗ ПОСЛЕДНИЯ МЕСЕЦ (в %)	
Често	23
Рядко	36
Един-два пъти	30
НЕ ПОМНЯТ	11

РАЗДЕЛ IV.

СОЦИАЛНАТА СРЕДА И АГРЕСИЯТА СРЕД УЧЕНИЦИТЕ

Табл. 25

ОТНОШЕНИЕ КЪМ РОДИТЕЛСКОТО НАКАЗАНИЕ ПРИ ВИНА НА УЧЕНИКА (в %)	
Да, това е право на родителя	34
Да, но в изключителни случаи	45
Не, в никакъв случай	14
НЕ МОГАТ ДА ПРЕЦЕНЯТ	7

Табл. 26

ОТНОШЕНИЕ КЪМ ИНФОРМИРАНОСТТА НА РОДИТЕЛИТЕ ОТ СТРАНА НА УЧИЛИЩЕТО ЗА ПОВЕДЕНИЕТО НА ТЕХНИТЕ ДЕЦА (в %)	
Да, това е право на родителя	46
Да, но в изключителни случаи	35
Не, в никакъв случай	13
НЕ МОГАТ ДА ПРЕЦЕНЯТ	6

Табл. 27

РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ОЦЕНКИТЕ ЗА НЕОБХОДИМОСТТА ОТ ИНФОРМИРАНОСТ НА РОДИТЕЛИТЕ ОТ УЧИЛИЩЕ ПО ОСНОВНИ КАТЕГОРИИ УЧЕНИЦИ				
АНАЛИТИЧНИ РАЗРЕЗИ	Необходимост от информираност на родителите от училище			
	Да, това е право на родителя	Само в изключителни случаи	В никакъв случай	Не могат да преценят
27.1. По пол				
Мъже	47	30	16	7
Жени	45	40	10	5
27.2. По клас				
XII клас	49	34	11	6
XI клас	51	30	11	8
X клас	39	41	16	4
IX клас	45	35	14	6
27.3. По вид училище				
Професионални гимназии	51	30	12	7
Общински гимназии	37	40	17	6
СОУ	48	37	11	4
27.4. По територия				
Център	42	35	17	6
Широк център	46	36	12	6
Периферия	61	32	2	5
27.5. По райони на града				
Одесос	43	34	16	7
Приморски	42	39	14	5
Младост	47	33	14	6
Владислав Варненчик	50	50	-	-
Аспарухово	64	28	3	5

Табл. 28

ОТНОШЕНИЕ КЪМ ИНФОРМИРАНОСТТА НА РОДИТЕЛИТЕ ОТ СТРАНА НА ВЛАСТИТЕ ЗА ПОВЕДЕНИЕТО НА ТЕХНИТЕ ДЕЦА ИЗВЪН УЧИЛИЩЕ (в %)	
ДА, ТОВА Е ПРАВО НА РОДИТЕЛЯ	28
ДА, НО В ИЗКЛЮЧИТЕЛНИ СЛУЧАИ	38
НЕ, В НИКАКВИ СЛУЧАИ	22
НЕ МОГАТ ДА ПРЕЦЕНЯТ	12

Табл. 29

РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ОЦЕНКИТЕ ЗА НЕОБХОДИМОСТТА ОТ ИНФОРМИРАНОСТ НА РОДИТЕЛИТЕ ОТ ВЛАСТИТЕ ПО ОСНОВНИ КАТЕГОРИИ УЧЕНИЦИ				
АНАЛИТИЧНИ РАЗРЕЗИ	Необходимост от информираност на родителите от властите			
	Да, това е право на родителя	Само в изключителни случаи	В никакъв случай	Не могат да преценят
29.1. По пол				
МЪЖЕ	29	37	23	11
ЖЕНИ	27	40	21	12
29.2. По клас				
XII клас	31	42	16	11
XI клас	33	37	22	8
X клас	26	40	22	12
IX клас	22	36	27	15
29.3. По вид училище				
ПРОФЕСИОНАЛНИ ГИМНАЗИИ	27	39	22	12
ОБЩНСКИ ГИМНАЗИИ	24	39	25	12
СОУ	36	37	17	10
29.4. По територия				
ЦЕНТЪР	26	37	25	12
ШИРОК ЦЕНТЪР	25	41	21	13
ПЕРИФЕРИЯ	46	35	12	7

РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ОЦЕНКИТЕ ЗА НЕОБХОДИМОСТТА ОТ ИНФОРМИРАНОСТ НА РОДИТЕЛИТЕ ОТ ВЛАСТИТЕ ПО ОСНОВНИ КАТЕГОРИИ УЧЕНИЦИ

Аналитични разрез	Необходимост от информираност на родителите от властите			
	Да, това е право на родителя	Само в изключителни случаи	В никакъв случай	Не могат да преценят
29.5. По райони на града				
Одесос	25	38	27	10
Приморски	29	39	18	14
Младост	23	39	25	13
Владислав Варненчик	50	25	12	13
Аспарухово	46	37	11	6

Табл. 30

ПРОЯВИ НА УЧЕНИЦИТЕ, КОИТО ТЕХНИТЕ ВРЪСТНИЦИ СМЯТАТ ЗА ПРЕСТЪПЛЕНИЕ (в %)	
Бой, сбиване	13
Кражба	12
Психологически тормоз, заплахи	6
Употреба на наркотици, упойващи вещества	6
Повреда на имущество	3
Обида	3
Неуважение към учителите	1
Изнасилване	1
Неотговорили	55

Табл. 31

ОЧАКВАНИЯ НА УЧЕНИЦИТЕ ЗА НАКАЗАНИЯ ПРИ СЛЕДНИТЕ ТЕХНИ ПРОЯВИ (в %):	
31.1. Да откраднат нещо, което принадлежи на другото	
Възпитателна мярка	34
Присъда	31

ОЧАКВАНИЯ НА УЧЕНИЦИТЕ ЗА НАКАЗАНИЯ ПРИ СЛЕДНИТЕ ТЕХНИ ПРОЯВИ (в %):	
ГЛОБА	17
НИЩО ЗА УЧЕНИКА, А НАКАЗАНИЕ ЗА РОДИТЕЛИТЕ МУ	6
НЕ ЗНАЯТ	12
31.2. Да обидят друг човек много сериозно	
ВЪЗПИТАТЕЛНА МЯРКА	57
ПРИСЪДА	7
ГЛОБА	7
НИЩО ЗА УЧЕНИКА, А НАКАЗАНИЕ ЗА РОДИТЕЛИТЕ МУ	6
НЕ ЗНАЯТ	23
31.3. Да набият някого и да му причинят нараняване	
ВЪЗПИТАТЕЛНА МЯРКА	26
ПРИСЪДА	49
ГЛОБА	8
НИЩО ЗА УЧЕНИКА, А НАКАЗАНИЕ ЗА РОДИТЕЛИТЕ МУ	7
НЕ ЗНАЯТ	10

Табл. 32

ВЯРНОСТ НА СЛЕДНИТЕ ТВЪРДЕНИЯ ЗА БЪЛГАРИЯ (в %)	
ОБРАЗОВАНИЕТО НА ТАЗИ ВЪЗРАСТ Е ПРАВО НА ИЗБОР	54
ОБРАЗОВАНИЕТО НА ТАЗИ ВЪЗРАСТ Е ЗАДЪЛЖЕНИЕ НА ЧОВЕКА	46
ЧОВЕК МОЖЕ ДА ИЗКАЖЕ НАВСЯКЪДЕ СВОЕТО МНЕНИЕ	82
ЧОВЕК МОЖЕ ДА ГОВОРИ СВОБОДНО САМО КОГАТО ИМА РАЗРЕШЕНИЕ ЗА ТОВА	18
ИМА ЗАКОН ЗА ЗАКРИЛА НА ДЕТЕТО И ДЪРЖАВАТА СЕ ГРИЖИ ЗА ТОВА	77
НЯМА ТАКЪВ ЗАКОН, ТОВА Е ГРИЖА НА РОДИТЕЛИТЕ И НА САМИТЕ ДЕЦА	23

Табл. 33

ОЦЕНКА НА УЧЕНИЦИТЕ ЗА НЕОБХОДИМОСТТА ОТ СЛЕДНИТЕ НЕЩА (в %):	
33.1. ОБУЧЕНИЕ В УЧИЛИЩЕ ЗА ПОВЕДЕНИЕТО НА УЧЕНИКА В ОБЩЕСТВОТО	
КАТЕГОРИЧНО Е НЕОБХОДИМО	35
ПО-СКОРО Е НЕОБХОДИМО	31
ПО-СКОРО НЕ Е НЕОБХОДИМО	16
НЕ Е НЕОБХОДИМО	11
НЕ МОГАТ ДА ПРЕЦЕНЯТ	7
33.2. ПСИХОЛОГИЧЕСКИ КОНСУЛТАЦИИ В УЧИЛИЩЕ ЗА ПОВЕДЕНИЕТО СПРЯМО ДРУГИТЕ МЛАДИ ХОРА	
КАТЕГОРИЧНО Е НЕОБХОДИМО	24
ПО-СКОРО Е НЕОБХОДИМО	36
ПО-СКОРО НЕ Е НЕОБХОДИМО	14
НЕ Е НЕОБХОДИМО	16
НЕ МОГАТ ДА ПРЕЦЕНЯТ	10
33.3. ПСИХОЛОГИЧЕСКИ И ПРАВНИ КОНСУЛТАЦИИ ИЗВЪН УЧИЛИЩЕ ЗА ПОВЕДЕНИЕТО СПРЯМО ДРУГИТЕ ХОРА	
КАТЕГОРИЧНО Е НЕОБХОДИМО	14
ПО-СКОРО Е НЕОБХОДИМО	29
ПО-СКОРО НЕ Е НЕОБХОДИМО	18
НЕ Е НЕОБХОДИМО	23
НЕ МОГАТ ДА ПРЕЦЕНЯТ	16

Табл. 34

ОЦЕНКА НА ПОЛЕЗНОСТТА ОТ ВЪВЕЖДАНЕТО НА РЕЛИГИОЗНО ОБУЧЕНИЕ В УЧИЛИЩЕ (в %)	
ЩЕ БЪДЕ МНОГО ПОЛЕЗНО	5
ПО-СКОРО ДА	14
ПО-СКОРО НЕ	18
НЯМА ДА Е ПОЛЕЗНО	52
НЕ МОГАТ ДА ПРЕЦЕНЯТ	11

Табл. 35

РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ОЦЕНКИТЕ ЗА ПОЛЕЗНОСТТА ОТ РЕЛИГИОЗНО ОБУЧЕНИЕ ПО ОСНОВНИ КАТЕГОРИИ УЧЕНИЦИ					
АНАЛИТИЧНИ РАЗРЕЗИ	Оценки за полезността от религиозно обучение в училище				
	Ще е полезно	По-скоро да	По-скоро не	Няма да е полезно	Не могат да преценят
35.1. По пол					
Мъже	5	9	17	60	9
Жени	6	19	20	43	12
35.2. По клас					
XII клас	4	10	18	60	8
XI клас	10	10	22	47	11
X клас	3	16	16	53	12
IX клас	4	18	18	49	11
35.3. По вид училище					
Професионални гимназии	5	13	17	55	10
Общински гимназии	7	14	18	52	9
СОУ	3	15	24	45	13
35.4. По територия					
Център	5	12	20	53	10
Широк център	4	16	16	52	12
Периферия	9	7	23	49	12
35.5. По райони на града					
Одесос	7	17	18	50	8
Приморски	5	12	18	51	14
Младост	3	15	18	55	9
Владислав Варненчик	-	-	14	72	14
Аспарухово	11	8	25	45	11

Табл. 36

ПРЕДПОЧИТАНИЯ ЗА ИЗУЧАВАНЕ НА РЕЛИГИИТЕ В УЧИЛИЩЕ (в %)	
ИЗУЧАВАНЕ НА ВСИЧКИ РЕЛИГИИ	6
ИЗУЧАВАНЕ САМО НА ТЕЗИ РЕЛИГИИ, КОИТО СА ШИРОКО РАЗПРОСТРАНЕНИ В БЪЛГАРИЯ	5
ИЗУЧАВАНЕ САМО НА ТАЗИ РЕЛИГИЯ, КОЯТО СЕ ПРИЕМА ОТ УЧЕНИКА	7
НЕ МОГАТ ДА ПРЕЦЕНЯТ	1

* Таблицата представя отговорите на онези 19%, които са отговорили положително на въпроса за необходимостта от въвеждане на религиозно обучение в училище.

Табл. 37

ПРЕЦЕНКА НА УЧЕНИЦИТЕ И ТЕХНИТЕ ВРЪСТНИЦИ ОТНОСНО (в %):	
37.1. Въвеждането на униформа в училище	
Всички го одобряват	6
Повечето им връстници го одобряват, но на тях лично не им харесва	8
Повечето им връстници не го одобряват, но на тях лично им харесва	24
Никой не го одобрява	56
НЕ МОГАТ ДА ПРЕЦЕНЯТ	6
37.2. Въвеждането на вечерен час	
Всички го одобряват	3
Повечето им връстници го одобряват, но на тях лично не им харесва	5
Повечето им връстници не го одобряват, но на тях лично им харесва	8
Никой не го одобрява	75
НЕ МОГАТ ДА ПРЕЦЕНЯТ	9
37.3. Въвеждането на оценка за поведението на ученика в училище	
Всички го одобряват	9
Повечето им връстници го одобряват, но на тях лично не им харесва	4
Повечето им връстници не го одобряват, но на тях лично им харесва	22
Никой не го одобрява	48
НЕ МОГАТ ДА ПРЕЦЕНЯТ	17

Табл. 38

РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ПРЕЦЕНКИТЕ ЗА ВЪВЕЖДАНЕТО НА УНИФОРМА В УЧИЛИЩЕ ПО ОСНОВНИ КАТЕГОРИИ УЧЕНИЦИ					
АНАЛИТИЧНИ РАЗРЕЗИ	Преценка за въвеждането на училищна униформа				
	Всички одобряват	Повечето да	Повечето не	Никой не одобрява	Не могат да преценят
38.1. По пол					
Мъже	8	8	17	62	5
Жени	4	8	31	49	8
38.2. По клас					
XII клас	4	5	26	57	6
XI клас	11	5	25	50	9
X клас	2	3	23	66	6
IX клас	6	16	20	53	5
38.3. По вид училище					
ПРОФЕСИОНАЛНИ ГИМНАЗИИ	8	9	24	54	5
ОБЩНСКИ ГИМНАЗИИ	4	7	26	57	6
СОУ	6	8	18	58	10
38.4. По територия					
ЦЕНТЪР	3	8	24	59	6
ШИРОК ЦЕНТЪР	7	8	21	58	6
ПЕРИФЕРИЯ	17	7	37	27	12
38.5. По райони на града					
ОДЕСОС	3	8	25	60	4
ПРИМОРСКИ	4	7	24	57	8
МЛАДОСТ	8	10	17	60	5
ВЛАДИСЛАВ ВАРНЕНЧИК	-	-	-	71	29
АСПАРУХОВО	20	9	44	18	9

Табл. 39

РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ПРЕЦЕНКИТЕ ЗА ВЪВЕЖДАНЕТО НА ОЦЕНКА ЗА ПОВЕДЕНИЕ В УЧИЛИЩЕ ПО ОСНОВНИ КАТЕГОРИИ УЧЕНИЦИ					
АНАЛИТИЧНИ РАЗРЕЗИ	Преценка за въвеждането на оценка за поведение на ученика				
	Всички одобряват	Повечето да	Повечето не	Никой не одобрява	Не могат да преценят
39.1. По пол					
МЪЖЕ	10	7	18	48	17
ЖЕНИ	7	2	26	47	18
39.2. По клас					
12 КЛАС	5	8	23	48	16
11 КЛАС	14	4	20	46	16
10 КЛАС	5	3	26	51	15
9 КЛАС	10	4	19	46	21
39.3. По вид училище					
ПРОФЕСИОНАЛНИ ГИМНАЗИИ	13	6	22	44	15
ОБЩИНСКИ ГИМНАЗИИ	5	3	20	56	16
СОУ	7	3	24	42	24
39.4. По територия					
ЦЕНТЪР	5	3	24	53	15
ШИРОК ЦЕНТЪР	11	5	20	45	19
ПЕРИФЕРИЯ	15	10	19	37	19
39.5. По райони на града					
ОДЕСОС	5	3	26	54	12
ПРИМОРСКИ	6	2	22	50	20
МЛАДОСТ	13	6	19	43	19
ВЛАДИСЛАВ ВАРНЕНЧИК	29	-	-	43	28
АСПЛУХОВО	12	12	23	35	18

РАЗДЕЛ V.

СВОБОДНОТО ВРЕМЕ НА УЧЕНИЦИТЕ

Табл. 40

СРАВНЕНИЕ НА ОБСТАНОВКАТА У ДОМА И В УЧИЛИЩЕ (В %)	
И на двете места е приятно!	44
У дома е по-приятно!	43
В училище е по-приятно!	7
И на двете места не е приятно!	6

Табл. 41

РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА СРАВНИТЕЛНИТЕ ОЦЕНКИ ЗА ДОМАШНАТА И УЧИЛИЩНАТА ОБСТАНОВКА ПО ОСНОВНИ КАТЕГОРИИ УЧЕНИЦИ				
АНАЛИТИЧНИ РАЗРЕЗИ	Сравнение на обстановката у дома и в училище			
	Приятно и на двете места	У дома	В училище	Неприятно и на двете места
41.1. По пол				
Мъже	42	46	6	6
Жени	47	39	8	6
41.2. По клас				
XII клас	40	50	4	6
XI клас	43	41	9	7
X клас	46	40	5	9
IX клас	48	40	10	2
41.3. По вид училище				
Професионални гимназии	39	45	11	5
Общински гимназии	52	36	4	8
СОУ	43	48	4	5
41.4. По социален статус на семейството				

РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА СРАВНИТЕЛНИТЕ ОЦЕНКИ ЗА ДОМАШНАТА И УЧИЛИЩНАТА ОБСТАНОВКА ПО ОСНОВНИ КАТЕГОРИИ УЧЕНИЦИ

АНАЛИТИЧНИ РАЗРЕЗИ	Сравнение на обстановката у дома и в училище			
	Приятно и на двете места	У дома	В училище	Неприятно и на двете места
ЖИВЕЯТ БОГАТО, БЕЗ НИКАКВИ ЛИШЕНИЯ	47	33	6	14
ЖИВЕЯТ СПОКОЙНО, БЕЗ СЕРИОЗНИ ПРИТЕСНЕНИЯ ЗА СРЕДСТВА	48	42	6	4
ЖИВЕЯТ ПРИТЕСНЕНО ЗА СРЕДСТВА	35	46	10	9
ЖИВЕЯТ СИЛНО ПРИТЕСНЕНО ЗА СРЕДСТВА	22	56	11	11

Табл. 42

ПРЕДПОЧИТАНИ ЗАНИМАНИЯ ПРЕЗ СВОБОДНОТО ВРЕМЕ НА УЧЕНИЦИТЕ, ПОСОЧЕНИ ОТ ТЯХ НА ПЪРВО МЯСТО (в %)	
ИЗЛИЗАНЕ С ПРИЯТЕЛИ НА ЗАВЕДЕНИЕ	29
СПОРТ, ТАНЦИ	19
ИНТЕРНЕТ, ПРЕД КОМПЮТЪРА	14
СЛУШАНЕ НА МУЗИКА	9
ОБЩУВАНЕ С ПРИЯТЕЛИ, ПО ТЕЛЕФОНА, НА ГОСТИ	6
РАЗХОДКА, ЕКСКУРЗИЯ	5
ТЕЛЕВИЗИЯ	4
ПОЧИВКА ВКЪЩИ, СПАНЕ	3
ЧЕТИВО	2
ИЗКУСТВО – РИСУВАНЕ, ПЕЕНЕ, МУЗИКАЛЕН ИНСТРУМЕНТ	2
УЧЕНЕ	2
ПОСЕЩЕНИЕ НА КУЛТУРНИ ПРОЯВИ (КИНО, ТЕАТЪР, КОНЦЕРТИ)	2

ПРЕДПОЧИТАНИ ЗАНИМАНИЯ ПРЕЗ СВОБОДНОТО ВРЕМЕ НА УЧЕНИЦИТЕ, ПОСОЧЕНИ ОТ ТЯХ НА ПЪРВО МЯСТО (в %)	
ПРЕКАРВАНЕ НА ВРЕМЕ СЪС СЕМЕЙСТВОТО	2
ДРУГО – ОБЩО	1

Табл. 43

ПРЕДПОЧИТАНИ ЗАНИМАНИЯ ПРЕЗ СВОБОДНОТО ВРЕМЕ НА УЧАЩИТЕ, ПОСОЧЕНИ ОТ ТЯХ НА ВТОРО МЯСТО /в %/	
ИЗЛИЗАНЕ С ПРИЯТЕЛИ НА ЗАВЕДЕНИЕ	20
СПОРТ, ТАНЦИ	15
ИНТЕРНЕТ, ПРЕД КОМПЮТЪРА	15
СЛУШАНЕ НА МУЗИКА	9
ТЕЛЕВИЗИЯ	9
ОБЩУВАНЕ С ПРИЯТЕЛИ, ПО ТЕЛЕФОНА, НА ГОСТИ	8
РАЗХОДКА, ЕКСКУРЗИЯ	6
ЧЕТИВО	4
ИЗКУСТВО – РИСУВАНЕ, ПЕЕНЕ, МУЗИКАЛЕН ИНСТРУМЕНТ	3
ПРЕКАРВАНЕ НА ВРЕМЕ СЪС СЕМЕЙСТВОТО	3
ПОЧИВКА ВКЪЩИ, СПАНЕ	2
ДОМАКИНСТВАНЕ, ПОМОЩ ВКЪЩИ	1
ХОДЕНЕ ПО МАГАЗИНИТЕ	1
УЧЕНЕ	1
ПОСЕЩЕНИЕ НА КУЛТУРНИ ПРОЯВИ (КИНО, ТЕАТЪР, КОНЦЕРТИ)	1
ДРУГО – ОБЩО	2

ИЗВОДИ ОТ ИЗСЛЕДВАНЕТО

- ↪ Огромната част от учениците в тази възрастова група определят социалния статус на своето семейство като много добър. (табл. 3). Това им дава възможност да водят спокоен живот, без да чувстват никакви сериозни притеснения за финансови средства. Без значение дали тази оценка на младежите покрива реалната ситуация на домакинствата, тя определя в голяма степен мястото, на което се поставят учениците в сравнение със своите връстници, а определя и техния поведенчески модел.
- ↪ Сред голяма част от учениците битува мнението, че агресията е естествена част от техния живот на подрастващи и плод по-скоро на емоции, отколкото на целенасочено, съзнателно поведение. (табл. 8). 5% от младежите дори стигат до отричане на агресията като съществуващо в живота им явление. Вероятността те никога да не са имали допир с проява на агресивно поведение е нищожно малка; по-реалистично е да се смята, че те не припознават агресията в множество нейни форми. Все пак обаче повече от 40% признават, че са сериозно притеснени от агресията в отношенията между младите хора.
- ↪ Като прояви на агресия безспорно припознати са заплахите и двойно повече боят. (табл. 10). Физическите форми, които взема агресията в отношенията, са по-лесни за идентификация и заклепване от младежите. Заплашването е проява на агресия само за половината от учениците. Изглежда, липсата на физическо измерение на този тип агресивно поведение дава основание на младия човек да подцени психологическия му ефект, който в доста случаи се оказва по-дълготраен и опасен за понасящия агресия.
- ↪ Интересно е да се види къде търсят младите хора първоизточника на агресията сред тях. (табл. 11). За основни причини те посочват проблеми в семейството, слаб родителски контрол и стремеж към власт. Ако се доверим на тази преценка и следваме принципа, че за решението на един проблем трябва да се работи върху неговия първоизточник, то вниманието трябва да бъде обърнато към най-малката социална клетка – семейството. В рамките на тази обществена единица малкият човек расте и се възпитава, а младият човек съзрява и се създава като личност. Преминаването през различни обществени институции и социални среди също дава своя отпечатък върху личността, но то е второстепенен и “по-външен” формиращ фактор. Не случайно във втората група от причини, посочени от младежите, доминират черти на характера като егоизъм, проблеми в общуването, необходимост от внимание, отрицателно самовъзприемане и др. Но те преминават вече на втори план, защото са следствие тъкмо от формиращите личността процеси, протекли в семейната среда. Разбира се, остава спорен въпросът кое е най-определящо за характера на един човек – наследственост, възпитание, социална среда. . . и кой от тези фактори изиграва решаваща роля за проявата на агресия в поведението на младия човек.

- ↪ Нескрито притеснение буди следният факт: повече от половината ученици са на мнение, че в някои случаи агресията може да бъде средство за постигане на добри неща. (табл.12). Впечатление прави, че противно на очакванията за по-зряла мисъл, това мнение се споделя от близо 70% от учениците в последния XII клас. Само 27% от тях са категорични, че с агресия нищо добро не се постига! (табл. 13.2).
- ↪ Най-често обект на агресивно поведение от страна на младите хора са техни връстници, значително по-рядко – възрастни хора. Логично и средата, в която те проявяват тази си агресия, е улицата или училището, но извън час. В тези две ситуации младежите-агресори се чувстват “освободени” от правилата, които налагат родителите у дома или съответно учителите в час. Обществото се оказва слаб стожер и недостатъчен стимул за “добро”, социално приемливо поведение на младежите. Улицата и училищния двор се оказват “неконтролирана зона”, в която агресията може да се проявява без страх от санкция или контрол. (табл. 16).
- ↪ Агресията е обективна реалност за 66% от учениците, които са я изпитали на свой гръб. (табл. 19). 15% от тях продължават да я изпитват често, а 42% – рядко. Тази оценка за честота на понасяне на агресия е пределно субективна за всекиго от учениците. Самото ѝ наличие обаче трябва да се възприема еднакво сериозно и отговорно както в случаите, в които младежът е отговорил “често”, така и в тези, в които агресията е смятана по-скоро за рядкост.
- ↪ Агресията поражда агресия и това твърдение намира потвърждение в онези 53% от учениците, които отвърщат на агресивното поведение също с агресия. (табл. 20). Този факт сам по себе си напълно отрича илюзията на същия процент млади хора, които смятат, че агресията може да доведе до нещо добро (виж по-горе). Освен това резултатите ясно сочат, че децата, които често са били обект на агресия, са най-склонни да отвърщат по същия начин. (табл. 22).
- ↪ Интерес буди разминаването в отговорите на учениците относно необходимостта родителите да бъдат постоянно информирани за поведението на децата им. Докато информираността идва от страна на училището, учениците са склонни да се съгласят, че така е редно и това е право на родителя (вероятно това мнение е и първоначално обусловено от практиката на родителските срещи и поддържането на контакт между класен ръководител и родител). Когато обаче става дума за информираност на родителите от страна на властите и контролните органи за поведението на младежа извън училище, преобладава мнението, че това трябва да се прави само в изключителни случаи. В представата на учениците намесата на подобна трета страна би могло да бъде оправдана само при сериозен случай. (табл. 26 и 28).
- ↪ Религиозното обучение не намира много привърженици сред днешните млади хора. Половината от тях са категорични, че то няма място в традиционното светско образование. Едва 20-ина процента са по-скоро на противното мнение, като само 5% са категорични в тази си позиция. (табл. 34).

ПРЕВЕНЦИЯ НА АСОЦИАЛНОТО ПОВЕДЕНИЕ НА ДЕЦА

II част

Българска, първо издание

© Авторски екип:

Доц. д-р Апостол Апостолов

Доц. д-р Румяна Куртева

Гл. ас. Илко Тодоров

Гл. ас. Диян Димитров

Дъбина Карлова

Редактор

Георги Венин

© Печат

“Пасат Прес” – Варна

© Предпечат и дизайн

Рекламна агенция “Фаена”

ISBN 978-954-92159-4-6

